

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Χρήσεις γης και πολεοδομική ανάπτυξη της περιοχής Αναφιώτικα Πλάκας.
Ιστορική αναδρομή, καταγραφή αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών στοιχείων
της περιοχής.

Σχεδίαση λεπτομερειών. Φωτογραφίες. Συμπεράσματα.

— — — — — ΟΡΙΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ «ΑΝΑΦΙΩΤΙΚΑ»

— — — — — ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΑΠΟ ΣΤΑΘΜΟ ΜΕΤΡΟ «ΑΚΡΟΠΟΛΗ»

Ανδρουλάκη Ευδοξία 42969

Κάλλη Κωνσταντίνα 43107

Όνομα επιβλέπουσας: Τσουκάτου Στυλιανή

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Πίνακας Περιεχομένων	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1</u>	3
<u>Εισαγωγή</u>	3
<u>Σκοπός της εργασίας</u>	3
<u>1.1 Θέση Περιοχής – Ιστορική αναδρομή - Προσέγγιση με Μέσα Μεταφοράς</u>	3
<u>1.2 Ιστορική Εξέλιξη</u>	3
<u>Σημερινή κατάσταση</u>	3
<u>1.3 Θεσμικό Πλαίσιο -Όροι Δόμησης</u>	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2</u>	3
<u>2.1. Χρήσεις Γης</u>	3
<u>2.1.1 Αποτύπωση Κτισμάτων με βάση την Χρήση σε Χάρτη</u>	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3</u>	3
<u>3.1 Κτιριολογικά Στοιχεία</u>	3
<u>3.1.1. Ομαδοποίηση κτισμάτων ανάλογα με τα κτιριολογικά τους γνωρίσματα</u>	3
<u>3.1.2. Ομαδοποίηση κτισμάτων ανάλογα με την υφισταμένη κατάσταση</u>	3
<u>3.2. Σημαντικά κτίρια της περιοχής</u>	3
<u>3.2.1. Άγιος Γεώργιος</u>	3
<u>3.2.2. Άγιος Κωνσταντίνος</u>	3
<u>3.2.3. Άγιος Συμεών</u>	3
<u>3.3. Η Σημασία του Κοινόχρηστου Χώρου</u>	3
<u>3.4. Συμπεράσματα για την Αρχιτεκτονική στα Αναφιώτικα</u>	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4</u>	3
<u>4.1. Σκαριφήματα λεπτομερειών</u>	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5</u>	3

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

<u>5.1 Εντοπισμός παθογενειών περιοχής και ανάλυση τους</u>	3
<u>5.2. Ο Ρόλος της Πολιτείας</u>	3
<u>5.3. Διερεύνηση των προβλημάτων των κατοίκων και καταγραφή</u>	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6</u>	3
<u>6.1. Συμπεράσματα – Τρόποι επίλυσης προβλημάτων</u>	3
<u>6.2 Προτάσεις Επίλυσεως Προβλημάτων - Παρεμβάσεων</u>	3
<u>6.2.1. Άμεσες Λύσεις Προβλημάτων</u>	3
<u>6.2.2. Μακροπρόθεσμες Λύσεις Προβλημάτων</u>	3
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	3
<u>Δημόσιες Υπηρεσίες</u>	3
<u>Εφημερίδες</u>	3
<u>Ταινίες</u>	3
<u>Διπλωματικές Εργασίες / Διαλέξεις</u>	3
<u>Ιστοσελίδες</u>	3
<u>ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΧΑΡΤΩΝ</u>	3
<u>Χάρτης 1: Προσβασιμότητα</u>	3
<u>Χάρτης 2: Κατανομή πληθυσμού</u>	3
<u>Χάρτης 3: Υπάρχουσες Χρήσεις Γης</u>	3
<u>Χάρτης 4: Υπάρχουσα Δόμηση</u>	3
<u>Χάρτης 5: Υλικά στέγης</u>	3
<u>Χάρτης 6: Υπάρχουσα Κατάσταση</u>	3
<u>ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ</u>	3
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</u>	3

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Η περιοχή ενδιαφέροντος της παρούσας εργασίας είναι ο οικιστικός θύλακας που καταλαμβάνει τμήμα της Ανατολικής και της Βόρειας Κλιτύος της Ακρόπολης. Κατά τη δεκαετία του 1860, οικοδόμοι με καταγωγή κυρίως από την Ανάφη που εργάζονται στην Πλάκα, χτίζουν τον μικρό οικισμό των Αναφιώτικων ακριβώς κάτω από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, με σκοπό τη στέγαση τους. Προκύπτει ένας αυθαίρετος οικισμός, ο οποίος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω των διαφορετικών μορφολογικών και αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών των κτισμάτων της περιοχής. Αποτελεί έναν μοναδικό νησιώτικο παραδοσιακό οικισμό κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής στο κέντρο της Αθήνας. Συχνά, ο οικισμός των Αναφιώτικων συγχέεται με την ευρύτερη περιοχή της Πλάκας, καθώς όσοι αγνοούν την ύπαρξη των Αναφιώτικων θεωρούν πως πρόκειται για μια ενιαία περιοχή.

Η ιδιαιτερότητα των Αναφιώτικων εκτός από την ξεχωριστή εναρμόνιση του οικιστικού αποθέματος με την τοπογραφία του εδάφους σύμφωνα με τα πρότυπα της ανώνυμης λαϊκής Αρχιτεκτονικής οφείλεται τόσο στην οργανική τους σύνδεση με τον οικισμό της Πλάκας όσο και στο πολύπλοκο ιδιοκτησιακό τους καθεστώς. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι κεντρίζει την προσοχή το αβέβαιο μέλλον του οικισμού όσον αφορά όχι μόνο το δομημένο περιβάλλον αλλά και τη συνέχιση της κοινωνικής ζωής όπως έχει διαμορφωθεί το τελευταίο ενάμιση αιώνα.

Σκοπός της εργασίας

Στην Βορειοανατολική πλευρά του Βράχου της Ακρόπολης εντοπίζεται ο οικισμός των Αναφιώτικων, ο οποίος ορίζεται από τις οδούς Στράτωνος και Πρυτανείου προς τον Βορρά. Η περιοχή μελέτης παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, καθώς πρόκειται για έναν οικισμό κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής, που βρίσκεται τοποθετημένος στο κέντρο της Αθήνας. Επιπλέον, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι τα παραδοσιακά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των κτηρίων της περιοχής παραμένουν σχεδόν αναλλοίωτα στο πέρασμα του χρόνου.

Η παρούσα μελέτη έχει ως σκοπό την ανάδειξη και τη διατήρηση του χαρακτήρα της περιοχής μέσα από τη δημιουργία προτάσεων και παρεμβάσεων. Για την επίτευξη του στόχου είναι απαραίτητο να αναλυθεί τόσο η ιστορική εξέλιξη του οικισμού μέσα στο χρόνο όσο και η υφιστάμενη κατάσταση και να πραγματοποιηθεί καταγραφή των χαρακτηριστικών αρχιτεκτονικών στοιχείων της περιοχής. Συνδυαστικά, είναι ιδιαίτερα σημαντική η μελέτη του νομικού και θεσμικού πλαισίου, καθώς και των ισχυόντων όρων δόμησης. Επιπλέον, επιβάλλεται να γίνει διερεύνηση, καταγραφή και εκτίμηση των προβλημάτων της περιοχής. Οι προτάσεις αφορούν ενέργειες, που επιδιώκουν στην περαιτέρω επιβίωση του οικισμού και την αποφυγή τυχόν αλλοιώσεών του, στοχεύοντας στην προστασία, βελτίωση και ανάδειξη της συγκεκριμένης περιοχής.

Η έρευνα για την εργασία πραγματοποιήθηκε μέσω ενός ευρέος φάσματος βιβλιογραφίας, συμπεριλαμβανομένων άρθρων, περιοδικών και εγγράφων συνεδρίων. Η βιβλιογραφική έρευνα αφορά την καλύτερη διερεύνηση των ιστορικών και αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών της περιοχής και την εις βάθος μελέτη του νομικού και θεσμικού πλαισίου της. Λόγω έλλειψης πληροφοριών για τον οικισμό και για τη συλλογή περαιτέρω στοιχείων πραγματοποιήθηκαν, στο χρονικό διάστημα μεταξύ τις 1 Ιανουαρίου 2018 έως τις 31 Μαρτίου 2018, επιτόπιες έρευνες και καταγραφές, που αποτυπώνονται σε χάρτες και σε σκίτσα.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

1.1 Θέση Περιοχής – Ιστορική αναδρομή - Προσέγγιση με Μέσα Μεταφοράς

‘Το όριο είναι η διαχωριστική γραμμή, το διαχωριστικό επίπεδο, ο διαχωριστικός όγκος, πέρα από το οποίο αρχίζει κάτι άλλο. Είναι το σύνορο... Θέτοντας όρια στην αρχιτεκτονική, καθορίζουμε περιοχές, διαφοροποιούμε χώρους, ‘ορίζουμε’ αισθήσεις. Περνώντας από τη μία περιοχή στην άλλη αποκτά ο χρήστης διαφορετικά ερεθίσματα, λόγω των διαφορετικών ιδιοτήτων που διέπουν τον κάθε χώρο’¹.

Τα όρια², άλλοτε σαφώς καθορισμένα και άλλοτε νοητά, ορίζουν το τέλος μιας κατάστασης, ενός πράγματος ή ενός χώρου και φανερώουν την αρχή ενός άλλου. Ένας τόπος διαρθρώνεται από ποικίλα όρια όπως για παράδειγμα γεωμορφολογικά, κοινωνικά ή νομοθετικά. Κάποια από αυτά είναι εμφανή και κάποια νοητά. Ανάλογα με τα εκάστοτε χαρακτηριστικά προσδίδονται στα όρια διαφορετικές ιδιότητες και επιτυγχάνονται αποτελέσματα, που επιδέχονται ποικίλες αναγνώσεις, ανάλογα με τον τρόπο που τα αντιλαμβάνεται ο παρατηρητής ή ο χρήστης.³ Η πόλη είναι τόπος συνύπαρξης πολλών ορίων, που ενώνουν ή διαχωρίζουν.

Τα Αναφιώτικα είναι μια μικρή γραφική συνοικία της Αθήνας που βρίσκεται στην βορειανατολική πλευρά του βράχου της Ακρόπολης, στα όρια της συνοικίας της

---

¹ Παπαϊωάννου Κωστής, Η αντίληψη των ορίων _ Διαφάνεια – αδιαφάνεια – ημιδιαφάνεια, ανακοίνωση στο συνέδριο: Διαφάνεια και Αρχιτεκτονική _ Όρια και Προκλήσεις, Θεσσαλονίκη, 1-3 Ιουνίου 2006, σελ. 371-372

² Ο ορισμός του ορίου έχει ποικίλες ερμηνείες. Μπορεί να είναι α) το σημείο πέρα από το οποίο δεν μπορεί να εκτείνεται ή να υπάρξει κάτι, η μεγαλύτερη δυνατή έκταση, ο ανώτατος βαθμός β) το σημείο πέρα από το οποίο αρχίζει κάτι άλλο γ) το σημείο πέρα από το οποίο αποκτά κανείς συγκεκριμένο δικαίωμα δ) το σημείο που θεωρείται φραγμός, δηλαδή κάτι αξεπέραστο και ε) το σύνορο. Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξιλογίας, Αθήνα 1998, σελ.1289

³ Παπαϊωάννου Κωστής, *ό.π.*, σελ.372

Πλάκας. Ο οικισμός των Αναφιώτικων ορίζεται από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, από τις περιφράξεις στον αρχαιολογικό χώρο, καθώς και από την οδό Στράτωνος. Κάθε ένα από αυτά τα όρια μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά. Συγκεκριμένα, ο Ιερός Βράχος της Ακρόπολης πρόκειται για ένα προφανές φυσικό όριο. Αντίθετα, οι περιφράξεις της αρχαιολογικής υπηρεσίας που ορθώθηκαν μετά τις κατεδαφίσεις σπιτιών του οικισμού δημιουργούν ένα θεσμικό όριο πάνω στο φυσικό. Επίσης, η οδός Στράτωνος χωρίζει τα Αναφιώτικα από την εντός σχεδίου πόλη. Κατά συνέπεια, παρατηρείται ότι υπάρχει ποικιλομορφία ως προς τα όρια, που διαρθρώνουν το νοητό περίγραμμα του οικισμού σήμερα. Εντούτοις, τα όρια αυτά δημιουργούν αμφίσημα συναισθήματα σε αυτούς που βιώνουν τον οικισμό είτε καθημερινά είτε περιστασιακά.

Οι κάτοικοι των Αναφιώτικων αντιμετώπισαν τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης σαν ένα απλό φυσικό στοιχείο, προκειμένου να καλύψουν τις εκάστοτε επιτακτικές ανάγκες τους για στέγαση, με αποτέλεσμα να θεωρούν τον ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο φιλικό και οικείο. Το ρευστό όριο του οικισμού είχε συμβάλει καθοριστικά στην από - ιεροποίηση του αρχαιολογικού χώρου. Αντιθέτως, η τοποθέτηση του φράχτη δημιούργησε δυσάρεστα συναισθήματα στους κατοίκους, καθώς αυτή η κίνηση μαρτυρούσε την πρόθεση των αρμοδίων να προστατέψουν τον Ιερό χώρο, αφήνοντας να εννοηθεί ότι οι Αναφιώτες 'μολύνουν' κατά κάποιον τρόπο το μνημείο.

Επιπλέον, τα κοινωνικά όρια είναι αρκετά ισχυρά, καθώς οι οικονομικές και ακολούθως οι κοινωνικές διαφορές εξακολουθούν ακόμα και με την πάροδο των χρόνων να είναι έντονες ανάμεσα στους κατοίκους των Αναφιώτικων και της γειτονικής Πλάκας. Οι Αναφιώτες δεν κατάφεραν να αφομοιωθούν με τους κατοίκους της Πλάκας, αφού τους αντιμετώπιζαν σαν ξένους, που εγκαταστάθηκαν παράνομα στον τόπο τους. Ωστόσο, οι Αναφιώτες, διατηρώντας τη δική τους κοινωνική μνήμη και τις αξίες τους, θέτουν τα δικά τους όρια τους ως προς το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Οι κάτοικοι των Αναφιώτικων *'...απαντούν στην απαξίωση και το στιγματισμό της κοινωνικής ομάδας και του οικισμού, χαράζουν τα*

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

δικά τους όρια και μεταστρέφουν τις αρνητικές αναπαραστάσεις σε μια αίσθηση συλλογικής διαφορετικότητας. Η διαφορετικότητα αυτή θεμελιώνεται σε ένα σώμα ηθικών αξιών και κανόνων κοινωνικότητας που τα μέλη της ομάδας κατέχουν και συντηρούν, σε αντιπαράθεση με τους έξω⁴.

Επιπροσθέτως, ο οικισμός βρίσκεται πολύ λίγα μέτρα από τον κατακόρυφο βράχο και όπως είναι φυσικό δεν είναι προσβάσιμος από αυτοκίνητο ή συγκοινωνίες, μπορεί κάποιος να τον προσεγγίσει μόνο ως πεζός από τα στενά σοκάκια της Πλάκας. Έχει απόσταση 500μ. από τον σταθμό του μετρό «Ακρόπολη» και απόσταση 750μ. από τον σταθμό «Μοναστηράκι»⁵.

Η περιήγηση στην περιοχή εξασφαλίζεται από ένα δίκτυο στενών μονοπατιών Οι Αναφιώτες δημιούργησαν ένα πολεοδομικό οικιστικό σύνολο με νησιώτικη

⁴ Κανταντζόγλου Ρωξάνη, *Στην σκιά του Ιερού Βράχου : Τόπος και Μνήμη στα Αναφιώτικα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 244 - 245

⁵ <https://www.google.gr/maps>

ρυμοτομία, ο οποίος δεν είναι προσπελάσιμος από κανένα δρόμο. Η διέλευση εντός του οικισμού πραγματοποιείται είτε με σκαλοπάτια είτε μέσα από τα πολύ στενά σοκάκια του, που διατρέχουν το οικισμό από βορρά προς νότο και ανατολή προς δύση. Η στενότητα των περασμάτων γίνεται άμεσα αντιληπτή από το γεγονός ότι δεν μπορούν να τα περπατήσουν ταυτόχρονα δύο άτομα το ένα δίπλα στο άλλο. Το πλάτος τους κυμαίνεται από 2μ. έως 0,6μ.

Το δίκτυο δρομίσκων του οικισμού είναι σχεδόν συμμετρικό γύρω από τον κεντρικό «πυρήνα» του. Το ατρακτοειδές σχήμα του όπως είναι διαμορφωμένο σήμερα ορίζεται από δύο πεζόδρομους παράλληλους αλλά με μεγάλη υψομετρική διαφορά. Αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι η μορφολογία του εδάφους χαρακτηρίζεται από μια έντονη κλίση από το Νότο προς το Βορρά, με αποτέλεσμα ο οικισμός να ακολουθεί αυτό το έντονο ανάγλυφο. Προκύπτουν, κατά συνέπεια, δύο οριζόντιες στάθμες που συμπίπτουν με τους δύο αυτούς πεζόδρομους.

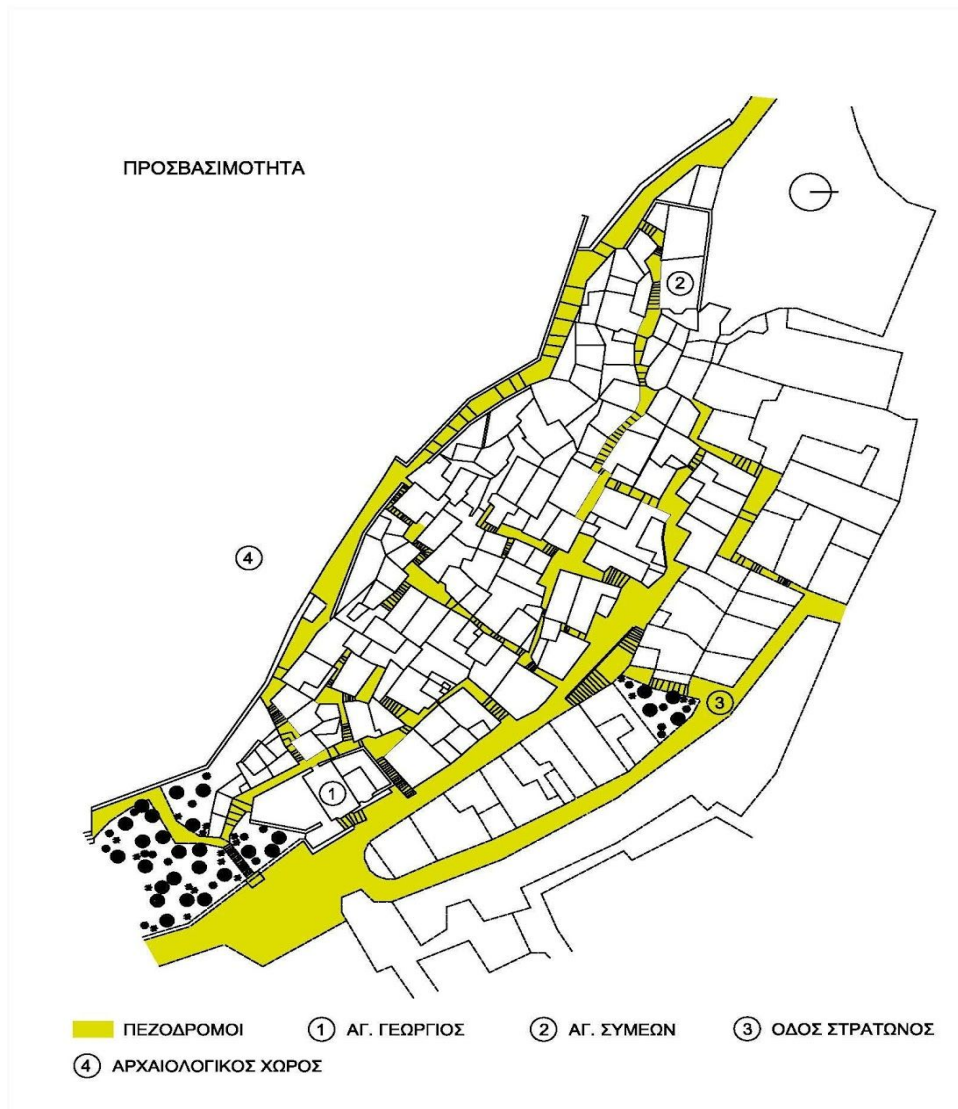
Ο πρώτος πεζόδρομος βρίσκεται Νότια, στην υψηλότερη υψομετρική στάθμη της περιοχής, εκτείνεται κατά μήκος της περιφραξής του αρχαιολογικού χώρου και αποτελεί το νότιο όριο της περιοχής. Ο δεύτερος, βρίσκεται Βόρεια, είναι η Ανώνυμη οδός που είναι σχεδόν παράλληλη στην οδό Στρατώνος και αποτελεί την κύρια είσοδο στην οικισμό. Σημαντικό εδώ είναι να αναφέρουμε ότι τα όρια του οικισμού στο Βορρά, όπου ενώνεται με τον οικισμό της Πλάκας, είναι ακαθόριστα δημιουργώντας έτσι προβλήματα στην ανάγνωση της ιδιαιτερότητας του αλλά και συνολικά στην ανάγνωση της τοπογραφίας της περιοχής γύρω από την Ακρόπολη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι στο Βορρά ο οικισμός ορίζεται από τις απαλλοτριωμένες ιδιοκτησίες του ΥΠ.ΠΟ. και τις περιφράξεις της αρχαιολογικής υπηρεσίας, καθώς μέτωπο στις οδούς Πρυτανείου και Στρατώνος δεν υπάρχει.

Ως επί των πλείστων, από την κατώτερη στάθμη (βόρεια) ξεκινούν κάθετα μονοπάτια ή σκαλιά σκαλισμένα στο βράχο, όπου μέσα από ένα δαιδαλώδες σύστημα κινήσεων οδηγούν στην ανώτερη στάθμη (νότια). Προς το βορρά ένα τμήμα του οικισμού ενώνεται με την οδό Στράτωνος με σκαλιά. Επιπλέον, οι δύο κύριοι πεζόδρομοι, παρά την μεγάλη υψομετρική διαφορά τους, σταδιακά συγκλίνουν στα Ανατολικά

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

στο ναό του Αγ. Γεωργίου (ο οποίος αποτελεί ορόσημο της περιοχής και ορίζει τέλος /αρχή του οικισμού) ενώ δυτικά μένουν παράλληλοι. Σε άλλα σημεία αυτοί οι δύο πεζόδρομοι ενώνονται με κάθετους σε αυτούς ανηφορικούς δρομίσκους και με μία πιο ομαλή πορεία με μεγαλύτερο ανάπτυγμα που οδηγεί στο ναό του Αγ. Συμεών (δυτικό όριο του οικισμού).

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Για τους επισκέπτες συχνά δημιουργείται ένα πρόβλημα επιλογής πορείας καθώς πολλά δρομάκια είναι αδιέξοδα. Οι κάτοικοι για να διευκολύνουν την κίνηση έχουν τοποθετήσει πολλές αυτοσχέδιες πινακίδες που σηματοδοτούν την διαδρομή προς την Ακρόπολη.

Η περιήγηση στο οικισμό είναι αρκετά ευχάριστη, καθώς όλα τα μονοπάτια είναι καθαρά και φρεσκοβαμμένα (οι κάτοικοι έχουν ασπρίσει τα περιθώρια για να τονίσουν την Αιγαιοπελαγίτικη όψη τους). Υπάρχουν πολλές γλάστρες και έντονη βλάστηση στο κοινόχρηστο χώρο, που σε συνδυασμό με το στενό πλάτος των πεζοδρόμων, κάνουν την παραμονή στον εξωτερικό χώρο εύκολη ακόμα και κάτω από τον έντονο ελληνικό ήλιο. Όπου το πλάτος του δρόμου το επιτρέπει οι κάτοικοι έχουν τοποθετήσει καρέκλες και τραπεζάκια εξωτερικού χώρου και αυτοσχέδια παγκάκια.

Εικ. 2: Σοκάκι πάνω από τον Αγ. Γεώργιο

1.2 Ιστορική Εξέλιξη

Σύμφωνα με τη Λίζα Μιχελή 'Το σημείο που χτίστηκαν τα Αναφιώτικα είναι η περιοχή γνωστή σα «Μαύρες Τρύπες», περιοχή όπου στην αρχαία εποχή χρησμός του Μαντείου των Δελφών είχε απαγορέψει την οικοδομή κατοικιών, ίσως για προστασία της ιερότητας του χώρου που έσωζε μνήμες προελληνικές.

Στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου πρόσφυγες των δήμων της Αθήνας που βρίσκονταν έξω από την περιτειχισμένη ζώνη ζήτησαν καταφύγιο μέσα στην πόλη και τότε η περιοχή εποίκιστηκε από εκείνους. Έτσι, από παράδοση υπήρξε χώρος κατοικίας περιθωριακός και από τους πιο παλιούς χώρους αυθαίρετης δόμησης στην Αθήνα.

Σε μεταγενέστερες φάσεις της αρχαίας ιστορίας τον κατοίκησαν εργάτες και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, πάλι από εργάτες κατοικήθηκε, καθώς και μαύρους δούλους από την Αιθιοπία. Βρίσκοντας καταφύγιο στις σπηλιές που αφθονούν στη βόρεια αυτή πλευρά της Ακρόπολης, εγκαταστάθηκαν εκεί, συμπληρώνοντας τα ανοίγματα των βράχων με προχειροχτισμένους τοίχους⁶.

Η ανέγερση της σημερινής υφιστάμενης «αυθαίρετης» συνοικίας των Αναφιώτικων στη βόρεια πλαγιά του βράχου της Ακρόπολης, ξεκίνησε την δεκαετία του 1840, κυρίως από Αναφιώτες, αλλά και από άλλους Κυκλαδίτες μάστορες (μαρμαράδες, λιθοξόους, ξυλουργούς, κτίστες κ.τ.λ.), οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει στην Αθήνα και εργάζονταν στην ανοικοδόμηση της πρωτεύουσας και στην ανέγερση των ανακτόρων του βασιλιά. Όμως η αγορά γης στην νέα πρωτεύουσα δεν ήταν φθηνή και η αναζήτηση στέγης για αυτές τις ομάδες του πληθυσμού, που η οικονομική τους κατάσταση ήταν κακή, αποδείχθηκε πρόκληση.

Στο τέλος της Οθωνικής βασιλείας οι νησιώτες κτίστες, που αναζητούσαν μια οικονομική λύση στο πρόβλημα κατοίκησης που αντιμετώπιζαν, στράφηκαν προς

---

⁶ Μιχελή Λίζα, Πλάκα, Ιστορική Μνήμη και Μυθοπλασία, εκδόσεις Πανόραμα, Αθήνα, 1988, σελ. 116

την βορειοανατολική πλευρά του βράχου της Ακρόπολης. Οι βράχοι με τις σπηλιές και τα διάσπαρτα υπολείμματα παλαιότερων οικισμών κάτω από το Πελασγικό τείχος της Ακρόπολης προσέφεραν ένα ιδανικό τοπίο για την στέγασή τους. Ως πρώτοι οικιστές αναφέρονται ένας ξυλουργός (Γ. Δαμίγος) και ένας κτίστης (Μ. Σιγάλας) από την Ανάφη, οι οποίοι ακολουθώντας το ένστικτό τους έχτισαν στον Ιερό Βράχο επάνω από το Μετόχι του Πανάγιου Τάφου τα πρώτα σπίτια του περιφήμου οικισμού των Αναφιώτικων και έχοντας να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα την αρχαιολογία αλλά και την αφιλόξενη συμπεριφορά των κατοίκων της Πλάκας, που τους κατέδιδαν για παράνομη οικοδόμηση στις τοπικές αρχές. Το παράδειγμά τους ακολούθησαν αργότερα κι άλλοι συμπατριώτες τους, οικοδομώντας με τη σειρά τους τα σπίτια τους εκεί, αυθαίρετα μεν αλλά με την ανοχή προφανώς των αρχών, κυρίως κατά την περίοδο της έξωσης του Όθωνα και της μεσοβασιλείας.

Κατά συνέπεια, λαϊκοί άνθρωποι από την Ανάφη εγκαταστάθηκαν πάνω στην Ακρόπολη. Βοηθούμενοι από την εμπειρία τους επεξεργάστηκαν τον ακατέργαστο βράχο με λαξεύσεις και συμπληρώματα, δημιουργώντας μικρόσπιτα. Η στενότητα του χώρου αλλά και οι οικονομικές συνθήκες είχαν σαν αποτέλεσμα να εφαρμόσουν την εμπειρία τους σε μικρογραφία. Επιπρόσθετα, λόγω έλλειψης νερού ήταν αναγκασμένοι να μεταφέρουν το νερό από το Πηγαδάκι που υπήρχε στη γειτονιά των Αέρηδων.

Επειδή η συνοικία αυτή έγινε κατά παράβαση του Βασιλικού Διατάγματος και χωρίς καμία σχετική άδεια, δεν χαράχτηκε κανένα σχέδιο και ο καθένας έχτιζε την κατοικία του όπου και όπως ήθελε. Οι Αναφιώτες έχτιζαν κρυφά τα σπίτια τους νύχτα με πολύ γρήγορους ρυθμούς, καθώς προσπαθούσαν τα σπίτια να έχουν στέγη μέχρι το πρωί. Ο κύριος λόγος ήταν ότι υπήρχε ένας νόμος, σύμφωνα με τον οποίο απαγορευόταν η κατεδάφιση κτισμάτων που είχαν στέγη. Με αυτό τον τρόπο και δουλεύοντας νύχτα με πρωί δημιουργήθηκε ο παράνομος οικισμός των Αναφιώτικων. Κατά κύριο λόγο, οι κατοικίες κτίστηκαν σύμφωνα με τα πρότυπα της αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων και πρόκειται πραγματικά για μια μικρογραφία νησιού του Αιγαίου μέσα στην καρδιά της Αθήνας. Παράλληλα με την ανέγερση κατοικιών, αναστυλώθηκαν και οι

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

δύο ημερειπωμένες παλιές εκκλησίες της περιοχής, ο Άγιος Γεώργιος του Βράχου και ο Άγιος Συμεών, οι οποίες διασκευάστηκαν και απέκτησαν νεόκτιστα καμπαναριά (ο δεύτερος το 1847)⁷.

Επειδή η ανάβαση στη συνοικία ήταν δύσκολη, οι Αναφιώτες δεν αναμίχτηκαν πολύ με τους άλλους κατοίκους της πόλης και για δεκαετίες αποτελούσαν κατά κάποιο τρόπο μια κλειστή κοινωνία. Ο οικισμός παρουσίαζε μια ιδιαίτερη κοινωνική και επαγγελματική ομοιογένεια. Οι Αναφιώτες εργάζονταν συντεχνιακά, σχηματίζοντας ‘κομπανίες’. Δημιουργήθηκε μια κλειστή κοινότητα συγγενών και συμπατριωτών του ίδιου επαγγέλματος και της ίδιας νησιώτικης καταγωγής. Η ομοιογένεια αυτή ως προς την καταγωγή και το επάγγελμα διατηρήθηκε για έναν ολόκληρο αιώνα. Υπό αυτές τις συνθήκες ήταν λογικό η περιοχή να καθιερωθεί με αυτό το όνομα, καθότι γύρω στο 1920 όλοι οι κάτοικοί της ήταν από την Ανάφη.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι τα Αναφιώτικα χτίστηκαν πάνω σε αρχαιολογικό χώρο και συγκεκριμένα στον ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο που περιβάλλει την Ακρόπολη, σε μια περιοχή όπου υπό κανονικές συνθήκες όφειλε να μείνει ελεύθερη για ανασκαφές. Η γειτνίαση αυτή με τον ιερό αυτό τόπο σίγουρα επηρέασε τη μετέπειτα εξέλιξη του οικισμού.

Στα τέλη του 19ου αιώνα οι κάτοικοι βρέθηκαν αντιμέτωποι με τις αντιδράσεις μεγάλης μερίδας των λόγιων, που σύμφωνα με τις αρχαιολογικές ιδεολογίες της εποχής, θεώρησαν την ανέγερση του οικισμού βεβήλωση του ιερού αρχαιολογικού χώρου. Με εξαίρεση τον Παπαδιαμάντη και τον Καρκαβίτσα, λογοτέχνες, αρχαιολόγοι, ιστορικοί, αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι δείχνουν να ασπάζονται μια αντίληψη για τον οικισμό ως αλλότριο και ανεπιθύμητο σώμα⁸. Ενδεικτικά, ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης αναφέρει:

---

⁷ Υπουργείο Πολιτισμού, Αρχείο Νεωτέρων Μνημείων, Αναφιώτικα

⁸ Κανταντζόγλου Ρωξάνη, *Στην σκιά του Ιερού Βράχου : Τόπος και Μνήμη στα Αναφιώτικα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 110

‘Ολίγον παρακάτω είναι τα Αναφιώτικα. Εκεί ανάφτουν καθ’ εσπέραν εναέριοι λύγνοι. Εκεί είναι αναρίθμητα παλαιά παρεκκλήσια, χωμένα κατά το ημίση εις την γην. Υπάρχουν σπήλαια τεχνητά και φυσικά φρεάτια. Σταυροί λαξευμένοι επάνω εις τους βράχους. Κανδήλαι αναμμένοι εις μικρούς σηκούς, εις παλαιούς βωμούς περίφρακτους, θυμίαμα, κήριον, λατρεία. Αντηχεί υψηλά εκείθεν ακόμη τω Αγνώστω Θεώ...’⁹.

Αντίστοιχα, ο Ανδρέας Καρκαβίτσας περιγράφει:

‘Εις κάθε βήμα, επειδεικνύονται λάγνοι θραυσμένοι, τενεκέδες πετρελαίου, κόφιννοι εν οικτρά αποσυνθέσει, σάπωνες και νερά χυμένα κατά γης, δοκών. Εκ τίνος θυρίδος σκοτεινής και ανήλιου εξέρχεται πυκνός καπνός, διαμέσου του οποίου διακρίνει τις χάλκινα μαγειρικά σκεύη, ή όρνιθας, κονίκλους και αίγας. Αν δε υψώσει το βλέμμα, βλέπει απειλητικώς οικίσκους κρεμασμένους επί της κεφαλής του, παράθυρα, εξώστας, κλίμακας, ανθοδόχας...’¹⁰.

Αποτέλεσμα των αντιδράσεων ήταν το 1872 να εκδοθεί το πρώτο Διάταγμα το οποίο κατηγοριοποιούσε τα Αναφιώτικα ως αυθαίρετο οικισμό και τους κατοίκους του ως καταπατητές. Επιπλέον, το 1881 τα Αναφιώτικα δέχονται την πρώτη επίσημη αντίδραση από τους Αρχαιολόγους σύμφωνα με τα Πρακτικά της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας του έτους 1883¹¹. Με αφορμή την πτώση τμημάτων βράχων από την Ακρόπολη που έγιναν η αιτία να καταπλακωθούν άνθρωποι και σπίτια ζητούν μέσω του εγγράφου αυτού από την τότε Κυβέρνηση να γίνει

---

⁹ Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος, Παπαδιαμάντη Άπαντα, Τόμος 5^{ος}, ‘Αι Αθήναι ως Ανατολική Πόλις’, Γενική επιστασία Σπύρου Μελά, Επιμέλεια Γ. Βαλέτα, Εκδόσεις Χρίστος Γιοβάνης, Αθήνα, σελ. 290

¹⁰ Μιχαήλ Λίζα, ό.π., σελ. 227

¹¹ Κουταντζόγλου Ρωξάνη, Στην σκιά του Ιερού Βράχου : Τόπος και Μνήμη στα Αναφιώτικα, σελ. 119

μετεγκατάσταση των Αναφιώτων σε άλλη περιοχή, ώστε να συνεχιστούν ανεμπόδιστες οι εργασίες ανάδειξης της Ακρόπολης.

Ωστόσο, η ταραγμένη, γεμάτη πολέμους και κοινωνικές ανακατατάξεις περίοδος που ακολούθησε δεν επέτρεψε τη λήψη οποιωνδήποτε μέτρων που θα μπορούσαν να απειλήσουν την ύπαρξη του οικισμού. Αναλυτικότερα, το κύριο χαρακτηριστικό των πολεοδομικών πρακτικών στον πυρήνα του ιστορικού κέντρου και πιο συγκεκριμένα στην Πλάκα υπήρξε η έλλειψη σημαντικών παρεμβάσεων. Οι παρεμβάσεις περιορίζονταν στον έλεγχο του ύψους της δόμησης, στις απαλλοτριώσεις και στις κατεδαφίσεις ορισμένων κτισμάτων σε συγκεκριμένες αρχαιολογικές ζώνες με στόχο την προστασία και την ανάδειξη του μνημείου της Ακρόπολης. Υπό αυτές τις συνθήκες τα Αναφιώτικα θεωρούνταν σημαντικό πρόβλημα, καθώς βρίσκονται προσκολλημένα στο βράχο και σε αρκετά κοντινή απόσταση από τον Παρθενώνα. Δεν ήταν λίγοι οι λόγιοι του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα που 'προέτασσαν τη σημασία και την ιερότητα των αρχαιοτήτων και της Ακρόπολης'¹².

Το 1910 ο διευθυντής των Αρχιτεκτονικών υπηρεσιών του Βερολίνου L. Hoffman συνέταξε μελέτη για το πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας, όπου πρότεινε την αναβίωση του Αρχαίου Περιπάτου. Σε αυτό το πλαίσιο επισήμανε ότι για την ανάδειξη των Αρχαίων μνημείων έχει ιδιαίτερη σημασία η απομάκρυνση των παρακείμενων παραπηγμάτων, ώστε να γλιτώσουν τα κατάλοιπα της αρχαίας τέχνης από μια ενοχλητική γειτνίαση¹³. Στα πλαίσια του γενικότερου κλίματος που επικρατούσε εκείνη την εποχή οι όποιες αναφορές γινόντουσαν για τον οικισμό των Αναφιώτικων ήταν ιδιαίτερος υποτιμητικές τόσο για τους κατοίκους του όσο και για το δομημένο περιβάλλον.

της Πρωτεύουσας και
εις ΕΜΠ, Αθήνα, 1986

Εικ. 3: Φωτογραφία του 1913 που απεικονίζει τον Αγ. Γεώργιο και τμήμα της Ανώνυμης Οδού.

Οι κάτοικοι μέχρι το 1922 ήταν αμιγώς Κυκλαδίτες, ενώ στη συνέχεια προστέθηκαν οι Μικρασιάτες πρόσφυγες. Συγκεκριμένα, η γειτονική περιοχή της Ανατολικής Κλιτύος επί της οδού Στράτωνος παραχωρήθηκε για την πρόχειρη εγκατάσταση των προσφύγων σε παραπήγματα. Έκτοτε η σύνθεση του πληθυσμού άλλαξε σημαντικά¹⁴

Στη δεκαετία του 1930¹⁵ η Αμερικάνικη Σχολή αγόρασε έντεκα (11) διαδοχικά ακίνητα, το ένα δηλαδή δίπλα στο άλλο. Τα ακίνητα αυτά ήταν ο πυρήνας του οικιστικού συνόλου και αποτελούσαν ένα συνεχές μέτωπο, που ήταν σε επαφή με τον Ιερό Βράχο. Αποτελούσαν τις πρώτες κατοικίες, που είχαν αξιοποιήσει καταλλήλως το έντονο ανάγλυφο του Ιερού Βράχου με τις φυσικές κοιλότητες και τα σπήλαια. Τα κτίσματα αυτά καταδαφίστηκαν για τις ανάγκες των ερευνών και ανασκαφών από τον καθηγητή Oscar Bronner, με αποτέλεσμα να χαθεί αυτή η ζώνη του οικιστικού συνόλου των Αναφιώτικων.

Παρομοίως, τη δεκαετία 1950 πραγματοποιήθηκαν κι άλλες περιορισμένες καταδαφίσεις για αρχαιολογικούς σκοπούς. Εκείνη την περίοδο στα πλαίσια της έξαρσης της ανοικοδόμησης της Αθήνας κυρίως με τις πολυκατοικίες της αντιπαροχής η διατήρηση της Ανώνυμης Αρχιτεκτονικής, δείγμα της οποίας αποτελούν τα Αναφιώτικα, δεν είχε ελπίδες. Επιπλέον, ο οικισμός θεωρείτο

---

¹⁴ Κουταντζόγλου Ρωξάνη, ο.π.

¹⁵ Α ΕΠΚΑ, Αρχείο, Αναφιώτικα, τόμος Α

αυθαίρετος, καθώς είχε δημιουργηθεί παράνομα στη Βόρεια Κλιτύ της Ακρόπολης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο Τραυλός, ένας από τους κύριους μελετητές της πόλεως των Αθηνών, είχε εισηγηθεί την κατεδάφισή τους¹⁶.

Μετέπειτα, περί το 1963 λόγω των ανασκαφών στην Ανατολική Κλιτύ ο πρόχειρος συνοικισμός των προσφύγων, που τους είχε παραχωρηθεί προσωρινά το 1922 και γειτνίαζε με τα Αναφιώτικα, κατεδαφίστηκε. Επίσης, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 τέθηκε ξανά υπό συζήτηση η ανάδειξη του περιβάλλοντος χώρου της Ακρόπολης και ιδιαίτερα της αποκατάστασης του Αρχαίου Περιπάτου, που διερχόταν από την ανώτερη ζώνη του οικισμού των Αναφιώτικων. Κατά συνέπεια, η Αρχαιολογική Εφορία Ακροπόλεως επανέφερε το θέμα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των κτισμάτων στα Αναφιώτικα και σε αυτό το πλαίσιο το Αρχαιολογικό Συμβούλιο αποφάνθηκε την απαλλοτρίωση του οικισμού.

Πιο αναλυτικά, το 1970 οι Υπουργοί Προεδρίας της Κυβερνήσεως και των Οικονομικών δημοσίευσαν το ΦΕΚ 162 Δ'/28-07-1970 'Περί αναγκαστικής Απαλλοτριώσεως ακινήτων δι Αρχαιολογικούς σκοπούς έν Αθήναις'. Σύμφωνα με αυτή την απόφαση τα προς απαλλοτρίωση ακίνητα είχαν συνολική έκταση 2532,32 τ.μ. με την αιτιολογία της αποκατάστασης του αρχαιολογικού περιπάτου. Μετά την επικύρωση της απαλλοτρίωσης το 1972 ορίστηκε η αποζημίωση και αναγνωρίστηκαν οι δικαιούχοι με απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (αρ. 224/1972)¹⁷. Ωστόσο, αρκετοί από τους κατοίκους των Αναφιώτικων, επιδεικνύοντας την αρνητική τους στάση απέναντι στην απόφαση της απαλλοτρίωσης, δεν δέχτηκαν την αποζημίωση.

Ομοίως, το 1977 το Αρχιτεκτονικό Συμβούλιο αποφασίζει βάσει του Νόμου ΒΡΕΖ/1983 αποφασίζει αναγκαστική απαλλοτρίωση με σκοπό 'την αποκατάσταση

---

¹⁶ Ζήβας Δ., Τραυλός Ι., Μανδίκας Π., Λαμπίρη – Δημάκη Ι., Τζίκα – Χατζοπούλου Α., Παππάς Π., Μελέτη Παλαιάς Πόλεως Αθηνών, Υπουργείο Δημοσίων έργων, τόμος 5, Αθήνα, 1974

¹⁷ Α ΕΠΚΑ, Αρχείο, Αναφιώτικα, τόμος Α, αρ, πρωτ. 7842

του αρχαίου περιπάτου και την προσαρμογή του περιβάλλοντος την Ακρόπολη χώρου προς τον χαρακτήρα αυτής'. Η περιοχή που απαλλοτριώθηκε (άρθρο 24, ΦΕΚ 1/71 Τ Δ', Ν.Δ. 797/1971) είχε εμβαδόν 102,56 τ.μ. και περιλάμβανε δώδεκα (12) κατοικίες. Το 1979, μάλιστα, ο αναπληρωτής Νομάρχης Αθηνών προσκαλεί τους ιδιοκτήτες να παραδώσουν τίτλους ιδιοκτησίας και λοιπά δικαιολογητικά των αξιούμενων δικαιωμάτων τους¹⁸. Με την ολοκλήρωση αυτών των απαλλοτριώσεων και την κατεδάφιση των κτισμάτων, που ευρίσκονται στην ανώτερη υψομετρικά ζώνη του οικισμού, τα Αναφιώτικα χάνουν το τμήμα τους, που είναι κτισμένο πάνω στον Ιερό Βράχο. Συγχρόνως, το Νότιο όριο μετατοπίζεται προς όφελος του αρχαιολογικού χώρου, προκειμένου να υλοποιηθούν τα σχέδια για την ανάδειξη του Αρχαίου Περιπάτου.

Με την κατεδάφιση ενός σημαντικού τμήματος του οικιστικού αποθέματος των Αναφιώτικων είναι λογικό οι κάτοικοι να εκφράζουν φοβίες και ανασφάλειες σχετικά με το μέλλον και του υπόλοιπου οικισμού, καθώς δεν θέλουν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Επιπλέον, μετά τις απαλλοτριώσεις, που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο τμήμα του οικισμού, τα Αναφιώτικα βρίσκονται υπό το καθεστώς νομικής στασιμότητας και πλήρους ελέγχου από τις αρμόδιες υπηρεσίες, ενώ είναι έντονα τα σημάδια εγκατάλειψης και φθοράς.

Εκείνη την εποχή όμως και συγκεκριμένα στο τέλος της δεκαετίας του 1970 σε αντίθεση με τις προηγούμενες χρονικές περιόδους υπήρξαν και εντελώς αντίθετες απόψεις σχετικά μην ύπαρξη του οικισμού, με αφορμή τις προσπάθειες απαλλοτρίωσης και εκκαθάρισης των Αναφιώτικων από το Υπουργείο Πολιτισμού. Κατά συνέπεια, προέκυψαν για πρώτη φορά έντονες αντιδράσεις από ανθρώπους του πνεύματος, πολλούς συλλογικούς φορείς (ανάμεσα τους και αυτοί των πολεοδόμων και αρχιτεκτόνων) και τη μαχητική αρθρογραφία στον Τύπο. Στόχος αυτών των κινητοποιήσεων ήταν η διατήρηση, τόσο του οικισμού όσο και της υφιστάμενης χρήσης του από φτωχά εργατικά στρώματα που αποτελούσαν βασικό στοιχείο της

---

¹⁸ Νομαρχία Αττικής, Διαμέρισμα Αθηνών, Α' Οικ. Εφορία Αθηνών, Περίληψη Αποφάσεως αρ. πρωτ. 854, εφημ. Η Ακρόπολις, 31-08-1979

συλλογικής μνήμης για τα Αναφιώτικα, καθώς όλοι φοβούνται ότι η απαλλοτρίωση θα οδηγήσει στην κατεδάφιση οικισμού (όπως πολύ περιορισμένα έγινε του 1950).

Συγκεκριμένα, ο Δ. Καρύδης χαρακτηρίζει τα Αναφιώτικα ως ‘έργο τέχνης’ και επισημαίνει ότι:

‘...Δε μένεις απλώς θεατής μιας στατικής συνδέσεως αλλά διαλέγεσαι με τα πολεοδομικά και μορφολογικά στοιχεία που παρουσιάζονται μπροστά σου ενοποιημένα σ’ ένα αρμονικό σύνολο. Βέβαια ο διάλογος αυτός του θεατή με το έργο που θεάται, ήταν πάντα η πρωταρχική επιδίωξη της Τέχνης. Γι’ αυτό άλλωστε και φρονώ πως τα Αναφιώτικα συνιστούν στο σύνολό τους έργο τέχνης αξιόλογο...’¹⁹.

Ομοίως, ο Άρης Κωνσταντινίδης χαρακτηρίζει ιδιαίτερος όμορφα όλα τα έργα που φτιάχνονται από έμπειρους τεχνίτες τυχαία ή συμπτωματικά. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι:

‘Μα και για κάποιο άλλο λόγο βγαίνουν οι τόσες ομορφιές, από το κάθε χειροποίητο έργο: γιατί στη δουλειά του επάνω, ο έμπειρος τεχνίτης, αφήνει ελεύθερο το πηγαίο του ένστικτο – ούτε ό,τι μπορεί να είναι τυχαίο και συμπτωματικό, και όταν βέβαια το τυχαίο και το συμπτωματικό, κλείνουνε μέσα τους τις πιο μεγάλες αλήθειες της ζωής και αποκαλύπτουνε, με μια εκπληκτική σαφήνεια, ό,τι πραγματικά αξίζει να υπάρχει. Κι’ όταν, τελικά, μονάχα εκεί που συνδυάζεται το τυχαίο με το αναγκαίο (με το απαραίτητο, με το χρήσιμο), - κι’ αυτό κάνει ο σοφός τεχνίτης-προκύπτει ένα ζωντανό και βιώσιμο έργο. Που αυτό το είχε δει και ο Δημόκριτος, στα χρόνια του όταν έλεγε πως ‘ό,τι υπάρχει είναι ο καρπός της τύχης και της αναγκαιότητας’...’²⁰.

Οι κινητοποιήσεις επηρέασαν την κοινή γνώμη και έτσι το Μάρτιο του 1974 το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέστειλε την εκτέλεση της απόφασης. Μια, κατά

---

¹⁹ Καρύδης Δημήτρης, Αναφιώτικα, ανέκδοτη εργασία, 1970

²⁰ Κωνσταντινίδης Άρης, Στοιχεία Αυτογνωσίας, Χρηματοδότηση Ιδρύματος Φόρντ, Αθήνα, 1975, σελ. 306-307

κάποιον τρόπο, συμβιβαστική λύση οδήγησε τελικά στην κατεδάφιση μόνο των σπιτιών της τελευταίας σειράς του οικισμού (7 τον αριθμό), η οποία άρχισε το 1977 και ολοκληρώθηκε το 1979, προκειμένου να υλοποιηθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού το έργο αποκατάστασης του Αρχαίου Περιπάτου γύρω από την Ακρόπολη. Τα ίχνη των σπιτιών είναι διακριτά ακόμη και σήμερα, δίπλα στο ψηλό κιγκλίδωμα που χωρίζει πλέον τον οικισμό από το Βράχο της Ακρόπολης²¹. Μετά από την απαλλοτρίωση αυτή ο οικισμός των Αναφιώτικων βρίσκεται υπό το καθεστώς νομικής στασιμότητας, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζει τάσεις ερήμωσης και φθοράς.

Εν τέλει, τα Αναφιώτικα κατάφεραν να επιζήσουν μέσα στο χρόνο αν και η πολεοδομική πολιτική ως τις αρχές της δεκαετίας του 1980 δεν ήταν καθόλου ευνοϊκή για την ιδιόμορφη περίπτωση αυτού του παραδοσιακού οικισμού. Πιθανόν, η επιβίωσή τους οφείλεται σε ένα μεγάλο ποσοστό στη γενικότερη απραγμία της πολεοδομίας και των αρμόδιων αρχών σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η περιοχή του οικισμού διέπεται από ένα εξαιρετικά πολύπλοκο θεσμικό και νομικό πλαίσιο, το οποίο χαρακτηρίζεται από μια γενικότερη ασάφεια. Σε αντίθεση με την υπόλοιπη Πλάκα, η οποία βρήκε τρόπο αξιοποίησης με τα παραδοσιακά σπίτια που πουλήθηκαν σε εύπορους και ανακαινίσθηκαν και σήκωσαν υψηλούς φράχτες με κάγκελα και τοποθέτησαν πόρτες σιδερένιες που απαγορεύουν το βλέμμα στις άλλοτε φιλικές αυλές, τα Αναφιώτικα, επειδή εκεί δεν υπάρχει συμφέρον, έμειναν να ρημάζουν²².

Σημερινή κατάσταση

Σήμερα τα Αναφιώτικα είναι το πιο κοντινό κομμάτι της πόλης στην Ακρόπολη, εκεί όπου τα σπίτια μοιάζουν σφηνωμένα σε απότομη κλίση στη βορειοανατολική πλαγιά του Βράχου και συνθέτουν μια απροσδόκητη «νησιώτικη» εικόνα στο άκρο της

---

²¹ https://atenistas.files.wordpress.com/2014/04/anafiotika_guide_f.pdf

²² Μπίστικα Ελένη, Για τα Αναφιώτικα που ρημάζουν, Διατηρητέα αλλά..., Καθημερινή, Αθήνα, 31/07/2003

νεοκλασικής Πλάκας. Ο οικιστικός τους πυρήνας δημιουργήθηκε με διαδικασίες που ως και σήμερα χρησιμοποιούνται στην παραγωγή αυθαίρετης δόμησης για κύρια ή παραθεριστική κατοικία λαϊκών στρωμάτων (περιορισμένος χρόνος δόμησης, φθηνά υλικά, καταπάτηση δημόσιας γης). Η ειδοποιός διαφορά είναι ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν μεσολάβησαν τα γνωστά κυκλώματα παραγωγής αυθαίρετης δόμησης αντιθέτως η δόμηση αποτελούσε συνέχεια μια μακράιωνης εγχώριας παράδοσης. Τα Αναφιώτικα αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα ανώνυμης λαϊκής αρχιτεκτονικής τόσο από την άποψη της μορφολογίας και της εκμετάλλευσης του φυσικού ανάγλυφου όσο και από την άποψη παραγωγής δομημένου χώρου σε σχέση με τις κοινωνικές δομές. Ο τρόπος διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος και της σχέσης του με τα κτίσματα δεν ακολούθησε τα αστικά πρότυπα, ούτε ήταν κακέκτυπο τους αλλά ακολούθησε τους κανόνες που διέπουν την παραγωγή δομημένου χώρου στην δημιουργία και εξέλιξη των ελληνικών νησιωτικών οικισμών κατά τον μεσαίωνα.

Οι συνθήκες στέγασης και διαβίωσης έχουν βελτιωθεί σε σχέση με το 1980, ο οικισμός είναι συνδεδεμένος με το κεντρικό σύστημα αποχέτευσης και ύδρευσης. Το δίκτυο της ΔΕΗ στα περισσότερα σημεία δεν είναι εμφανές και υπάρχει δίκτυο ΟΤΕ. Ο φωτισμός της περιοχής την νύχτα επιτυγχάνεται με επιτοίχια φωτιστικά σώματα σε ικανοποιητική πυκνότητα.

Ο οικισμός είναι από τα λίγα παραδείγματα περιοχών που οι άνθρωποι που τον κατοικούν αρκούνται ως ένα βαθμό στα «ολίγα». Οι κάτοικοι έχουν προσαρμόσει τις ανάγκες τους στα λίγα τετραγωνικά που διαθέτουν, διατηρώντας αναλλοίωτη την εξωτερική όψη των σπιτιών, τα οποία συντηρούν μόνοι τους ενώ τα εγκαταλελειμμένα ερειπώνουν. Αποτελεί με άλλα λόγια χαρακτηριστικό παράδειγμα αναβίωσης μια παραδοσιακής πόλης. «Οι άνθρωποι που έμειναν εδώ έχουν ένα πολιτιστικό σθένος. Δεν ήθελαν να φύγουν όχι από πείσμα από μια πολιτιστική επιλογή. Σκεφτείτε ότι αν έχεις ψωνίσει από το super market δεν μπορείς να πας με το αυτοκίνητο έξω από την πόρτα του σπιτιού σου. Έχει την κακουχία, την προ

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

μοντέρνα κακουχία αυτός ο οικισμός» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δημήτρης Σεβαστάκης, ζωγράφος και καθηγητής ΕΜΠ²³.

Η σύνθεση των κατοίκων διακρίνεται στους “παλιούς”, οι οποίοι είναι απόγονοι οικογενειών που πάντα κατοικούσαν στον οικισμό, κυρίως ηλικιωμένοι συνταξιούχοι, και στους “νέους” ή “εμφυτευμένους”, που κατοικούν εκεί πάνω από δεκαπέντε χρόνια. Οι νέοι κάτοικοι είναι κυρίως καλλιτέχνες, διανοούμενοι και υπάλληλοι δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι έχουν συμβάλει σημαντικά στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του οικισμού, επενδύοντας χρήματα και εργασία, ενώ μερικοί πρωτοστατούν στις κινήσεις προστασίας του²⁴.

Από επιτόπια έρευνα, τον Μάρτιο του 2018, διαπιστώθηκε ότι οι ηλικίες των κατοίκων καλύπτουν όλο το ηλικιακό φάσμα από 0 έως 95 έτη. Στον οικισμό ζουν τέσσερα παιδιά από δύο ζευγάρια (ένα ζευγάρι “εμφυτευμένων” και ένα ζευγάρι “παλιών”). Η παρουσία παιδιών είναι μια ευχάριστη έκπληξη σε ένα οικισμό που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να φθίνει. Υπάρχουν 4 νέοι ηλικίας 20 -30 ετών ανήκουν σε οικογένειες που έχουν κατοικίες στο οικισμό. Τον κύριο όγκο του πληθυσμού αποτελούν οι παραγωγικές ηλικίες 30-67. Στις ηλικίες αυτές εμφανίζονται και “παλιοί” και “εμφυτευμένοι” κάτοικοι. Η τρίτη ηλικία αποτελείται αμιγώς από “παλιούς” κατοίκους του οικισμού, νησιώτες από καταγωγή ή εξ αγχιστείας ή κατοίκους πριν το 1940.

Ο οικισμός συνολικά αριθμεί αυτή την στιγμή τους 43 μόνιμους κατοίκους, συν τρεις που δεν χρησιμοποιούν την κατοικία τους όλο το χρόνο αλλά περιστασιακά και είναι άτομα νεαρής ηλικίας που έχουν γεννηθεί εκεί.

Γίνεται πλέον αντιληπτό ότι αν και ο χαρακτήρας του οικισμού παραμένει αναλλοίωτος στο πέρασμα, δεν διατηρείται η ομοιογένεια ως προς τους κατοίκους.

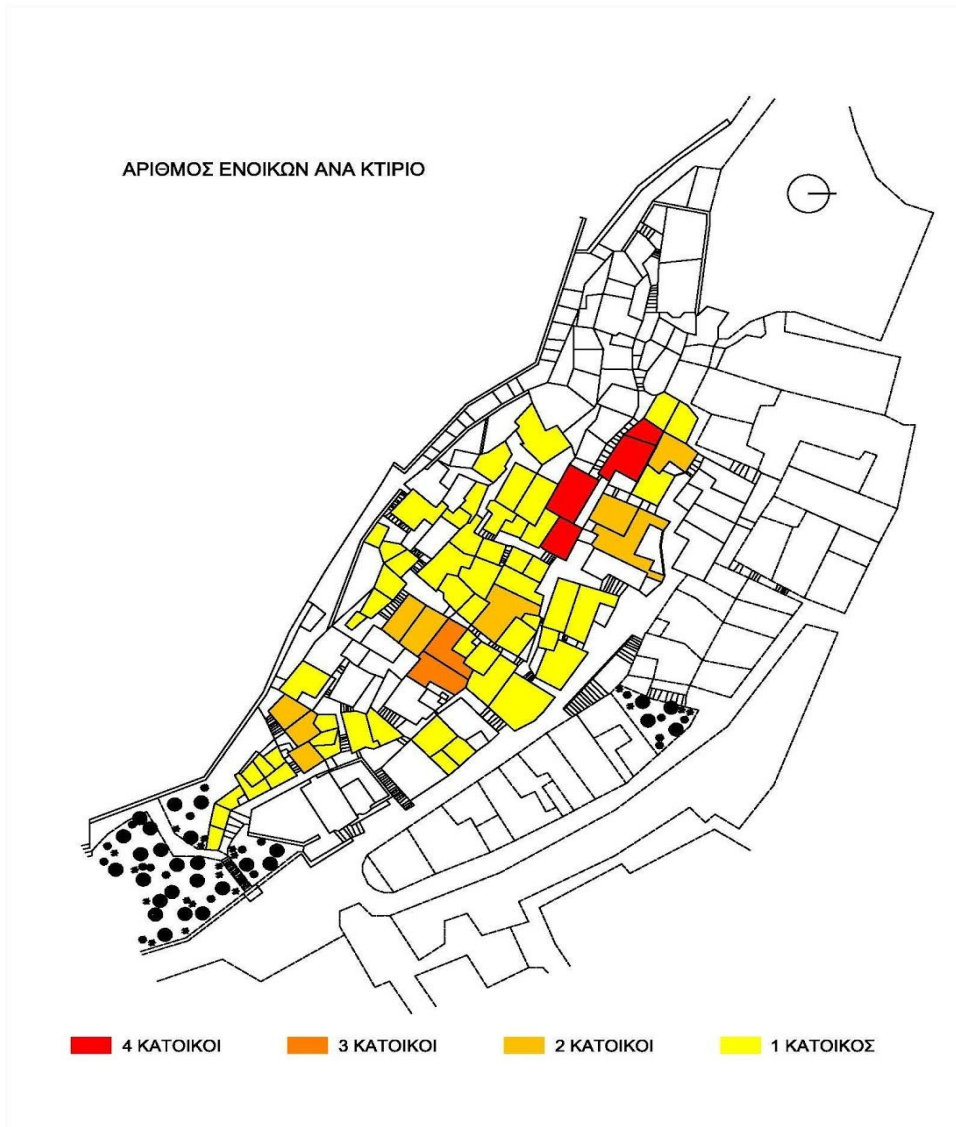
²³ Ντοκιμαντέρ: Αναφιώτικα, «Η Άλλη Αθήνα», σκηνοθεσία: Δημήτρης Φιλίππου, 2013

²⁴ Ντοκιμαντέρ: Αναφιώτικα, «Η Άλλη Αθήνα», ο.π.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

1.3 Θεσμικό Πλαίσιο -Όροι Δόμησης

Η περιοχή των Αναφιώτικων έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικός διατηρητέος τόπος, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 1460/1950, με την με αρ. πρωτοκόλλου 24946/26.8.1967 Υ.Α. (ΦΕΚ 606/Β/1967) “Περί χαρακτηρισμού ιστορικών διατηρητέων τόπων”, δεδομένου του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, από αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής και κοινωνιολογικής άποψης, ως νεότερο λαϊκό οικιστικό σύνολο. Επιπλέον, ο ναός του Αγ. Γεωργίου του Βράχου είναι κηρυγμένο μνημείο από το 1972. Ωστόσο, η γειτονιά των Αναφιώτικων στις βόρειες υπώρειες του λόφου της Ακρόπολης, αποτελούμενη από 55 κτίσματα, τελεί από το 1970 υπό καθεστώς απαλλοτριώσης για αρχαιολογικούς σκοπούς σύμφωνα με την απόφαση Π.6513/3908/ 09.07.70 / ΦΕΚ 162 Δ²⁵.

Επιπροσθέτως, το 1987 δημοσιεύεται διάταγμα που αφορά τον καθορισμό των όρων δόμησης των οικοπέδων της περιοχής ‘Πλάκας’, όπου καθορίζονται τα όρια της περιοχής και προσδιορίζονται οι όροι δόμησης που ισχύουν για κάθε τομέα. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 468/Δ/25-05-1987 ‘Διατάγματα, Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμός δόμησης των οικοπέδων περιοχής ‘Πλάκα’ της πόλεως των Αθηνών’ γίνονται τροποποιήσεις των ορίων της εντός σχεδίου περιοχής, με αποτέλεσμα να είναι πλέον εκτός σχεδίου: α. το μισό οικοδομικό τετράγωνο με πρόσωπο στη Στράτωνος, καθώς και όλο το τρίγωνο που ορίζεται από τη συμβολή της Πρυτανείου με την Στράτωνος, τον Ναό του Αγίου Συμεών και την οδό Θεωρίας Ανατολικά του Ναού της Μεταμόρφωσης και β. ο Ναός του Αγίου Γεωργίου που είναι λειτουργικά και ιστορικά μέρος των Αναφιώτικων. Αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι πρότινος και σύμφωνα με τη ‘Μελέτη Παλαιάς πόλεως Αθηνών’, που δημοσιεύτηκε το 1977²⁶, το

²⁵ Ζήβας Δ., Πλάκα 1973-2003, *Το χρονικό της επέμβασης για την προστασία της παλαιάς πόλεως Αθηνών*, εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 2006, τόμος Α, σελ. 213

²⁶ Υπουργείο Δημοσίων έργων, Ζήβας Δ., *Μελέτη Παλαιάς πόλεως Αθηνών*, Αθήνα, 1977

οικοδομικό τετράγωνο με πρόσωπο στη Στράτωνος και την Πρυτανείου βρισκόταν εντός σχεδίου σε αντίθεση με τον υπόλοιπο οικισμό των Αναφιώτικων, που θεωρείται εκτός σχεδίου.

Ωστόσο, λόγω τόσο της ασάφειας των κειμένων στους όρους δόμησης του ανωτέρω διατάγματος όσο και της αμφισβήτησης του τμήματος του Ο.Τ. στη συμβολή της Στράτωνος με την Ανώνυμο οδό των Αναφιώτικων σε σχέση με το επισυναπτόμενο διάγραμμα του ΦΕΚ (468/Δ/25-05-1987) οι Αναφιώτες άρχισαν να αντιδρούν ως προς το θεσμικό πλαίσιο του οικισμού τους κυρίως από το 1996 και μετά. Η αφορμή, που πυροδότησε αυτή την κατάσταση, ήταν η έκδοση δύο οικοδομικών αδειών το 1996. Η μία αφορούσε την προσθήκη ορόφου σε ακίνητο, που ευρίσκεται στην οδό Στράτωνος σε εντός σχεδίου περιοχή. Το ακίνητο αυτό βάσει της οικοδομικής αδείας, που εκδόθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις και τους όρους δόμησης του ΦΕΚ 468/Δ/25-05-1987 απέκτησε πρόσωπο στην Ανώνυμη οδό των Αναφιώτικων λόγω της προσθήκης ορόφου. Η δεύτερη αποσκοπούσε στην αποκατάσταση και επέκταση υπαρχόντων κτιρίων εκ μέρους της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων σε περιοχή εκτός σχεδίου. Οι διαμαρτυρίες των κατοίκων των Αναφιώτικων αφορούσαν κατά κύριο λόγο την υπέρβαση ύψους, καθώς υποστήριζαν ότι δεν υπήρχε οικοδομή με τέτοιο ύψος σε εκείνο το σημείο.

Στις αντιδράσεις των κατοίκων των Αναφιώτικων η Αρχαιολογική υπηρεσία απάντησε γραπτώς την 18-11-1996 ως εξής: << ...1. Η περιοχή της Πλάκας συμπεριλαμβάνεται στο τμήμα της πόλεως των Αθηνών που έχει κηρυχθεί Αρχαιολογικός χώρος (ΦΕΚ 240/23-07-1929), όπως είναι γνωστό ο όρος Αρχαιολογικός χώρος δεν λειτουργεί απαγορευτικά ως προς την ανέγερση, προσθήκη ή αναπαλαίωση υφιστάμενου ακινήτου αλλά δεσμευτικά, ώστε να εξασφαλίζεται η άποψη της Αρχαιολογικής υπηρεσίας για την τύχη των αρχαίων καταλοίπων σε περίπτωση οικοδομικής δραστηριότητας στην περιοχή. 2. Η περιοχή 'Αναφιώτικα' βρίσκεται στην Ανατολική Κλιτύ του βράχου της Ακρόπολης, εκτός σχεδίου πόλεως και συνορεύει με τον περιφραγμένο αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Πολλά από τα κτίσματα της περιοχής έχουν απαλλοτριωθεί και αρκετά έχουν ήδη κατεδαφιστεί

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

για αρχαιολογικούς σκοπούς (για τη μελλοντική διενέργεια ανασκαφικών ερευνών που αναμένεται να φέρουν στο φως τα εκεί ευρισκόμενα κατάλοιπα της Αρχαίας πόλεως των Αθηνών)...²⁷.

Συνεπώς, όπως προκύπτει από το ανωτέρω έγγραφο ο χαρακτηρισμός τμήματος της πόλης ως Αρχαιολογικού χώρου δε σημαίνει απαγόρευση οικοδομικών εργασιών. Εντούτοις, ενώ την ίδια χρόνια (1996) εκδόθηκε άδεια αποκατάστασης των τεσσάρων (4) ιδιοκτησιών επί της οδού Στράτωνος, που είχαν απαλλοτριωθεί από το ΥΠΠΟ με σκοπό τη στέγαση υπηρεσιών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το ΚΑΣ αποφάσισε να σταματήσουν οι εργασίες. Αιτία ήταν οι διαμαρτυρίες²⁸ που είχαν προηγηθεί από τους κατοίκους σχετικά με τα νέα ύψη των οικοδομών, καθότι με τις νέες προσθήκες προέκυπτε όροφος προς την Ανώνυμη οδό των Αναφιώτικων και αποκτούσαν μεγαλύτερο ύψος. Έκτοτε και μέχρι σήμερα στα κτίσματα αυτά δεν έχει γίνει καμία άλλη εργασία και έχουν εγκαταλειφθεί.

Επιπλέον, τα Αναφιώτικα υπάγονται στις διατάξεις του νόμου 3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», βρίσκονται εκτός των ορίων του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου των Αθηνών και διέπεται από ιδιαίτερους περιορισμούς ως προς τις χρήσεις και την δυνατότητα εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών²⁹. Συγχρόνως, λόγω της εξαίρεσης της περιοχής από το εγκεκριμένο πολεοδομικό σχέδιο δεν προβλέπονται όροι δόμησης και θεσμοθετημένες χρήσεις για τον οικισμό των Αναφιώτικων.

Αναλυτικότερα, απαγορεύεται η κατεδάφιση ή η υλοποίηση εργασιών που απαιτούν την έκδοση οικοδομικής άδειας αν αυτές δεν εγκριθούν από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού (Κ.Α.Σ -Κ.Σ.Ν.Μ.). Αντίστοιχα, για να πραγματοποιηθεί η διαδικασία της απαλλοτρίωσης επιβάλλεται να υλοποιηθεί μια

---

²⁷ Α' ΕΠΚΑ, Αρχείο, Αναφιώτικα, τόμος Γ

²⁸ Αναφιώτικα, εφημ. Το Ποντίκι, Αθήνα, 21-11-1996, σελ.28

²⁹ Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Αρ. Πρωτοκόλλου: 14542/7.4.2011

σειρά συγκεκριμένων ενεργειών. Αρχικά, η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων κάνει σχετική εισήγηση στο ΚΑΣ, το οποίο αν την εγκρίνει, παραπέμπεται στο Τμήμα Απαλλοτριώσεων. Εν συνεχεία, το Δημόσιο μπορεί να προβεί, με κοινή απόφαση των Υπουργείων Οικονομίας και Πολιτισμού, ύστερα από την γνώμη του Συμβουλίου Επικρατείας, στην μερική ή ολική απαλλοτρίωση ή απευθείας εξαγορά ενός ακινήτου για την προστασία του αρχαιολογικού χώρου αφού πρώτα έχει αιτιολογήσει των απόρριψη όλων των άλλων λύσεων προστασίας³⁰. Αρχικά, εκδίδεται Διάταγμα με κοινή Υπουργική Απόφαση και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Κατόπιν, εκτιμάται η τιμή μονάδας των απαλλοτριωμένων και βγαίνει η τελεσίδικη απόφαση του Εφετείου. Σε περίπτωση που η κατάθεση των χρημάτων της απαλλοτρίωσης δεν ολοκληρωθεί σε διάστημα δεκαοκτώ (18) μηνών η διαδικασία της Απαλλοτρίωσης αναστέλλεται. Μετά την κατάθεση του απαιτούμενου ποσού στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και την απόδοσή του στο δικαιούχο το απαλλοτριωμένο κτίριο ανήκει στο Δημόσιο. Αξίζει να επισημανθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κτιρίων έχει απαλλοτριωθεί και έχουν κηρυχθεί κατεδαφιστέα.

Όσον αφορά το καθεστώς που επικρατεί στη ζώνη όπου είχαν αγορασθεί ακίνητα από την Αμερικανική Αρχαιολογική σχολή το 1930 και εν συνεχεία πραγματοποιήθηκαν οι κατεδαφίσεις είναι ότι η περιοχή αυτή έχει πλέον συμπεριληφθεί στα όρια του Αρχαιολογικού χώρου. Ωστόσο, δεν έχει ολοκληρωθεί η μεταγραφή των ιδιοκτησιών στο όνομα του Ελληνικού Δημοσίου (Υπουργείο Πολιτισμού) όπως ορίζεται από τον Νόμο 4212/ 1929, ΦΕΚ 240 Α', όπου σύμφωνα με το άρθρο 8 η Απαλλοτρίωση γίνεται υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου και η Αμερικάνικη Σχολή καταβάλει μόνο το τίμημα. Η εκκρεμότητα της μεταβίβασης προέκυψε λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ακόμα δεν έχει περαιωθεί.

Επιπλέον, δεδομένου ότι τα σπίτια στα Αναφιώτικα ευρίσκονται εκτός σχεδίου πόλεως δεν πληρούν τις διατάξεις και τους όρους δόμησης που αφορούν τις περιοχές εκτός σχεδίου λόγω μεγέθους των γηπέδων. Συνεπώς, σε περίπτωση που θελήσουν οι

---

³⁰ Νόμος 3028/2002

ιδιοκτήτες να τα κατεδαφίσουν δεν θα έχουν μελλοντικά το δικαίωμα να τα οικοδομήσουν εκ νέου νόμιμα με την έκδοση των απαιτούμενων οικοδομικών αδειών και λοιπών δικαιολογητικών εγγράφων.

Τέλος, λόγω της περίπλοκης κατάστασης που επικρατεί όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο σε συνδυασμό με τις απαλλοτριώσεις ή τις επικείμενες απαλλοτριώσεις για Αρχαιολογικούς σκοπούς, το ιδιοκτησιακό καθεστώς παρουσιάζει μια αντίστοιχη ιδιομορφία, καθώς δεν έχει συγκεκριμενοποιηθεί. Στα Αναφιώτικα όσοι κάτοικοι διαμένουν σήμερα έχουν κάποια συγγενική σχέση με τους πρώτους οικιστές ή είναι ενοικιαστές, που καταβάλλουν ως τίμημα κάποιο χαμηλό ενοίκιο σε κάποιο δικαιούχο. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι οι περισσότεροι δικαιούχοι δεν εγκατέλειψαν τις ιδιοκτησίες και την περιουσία τους παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον, υπάρχουν οικιστές που απλά έχουν κάποιο παραχωρητήριο χρήσης και οι οποίοι στοχεύουν να αποκτήσουν στο μέλλον δικαιώματα με την αιτιολογία της χρησικτησίας, καθότι κατοικούν στην περιοχή περίπου μια εικοσαετία. Στην πραγματικότητα εκμεταλλεύονται την προβληματική κατάσταση σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς, που διαιωνίζεται τόσα χρόνια στα Αναφιώτικα και αποσκοπούν μέσω της διαμονής τους στον οικισμό να εξισωθούν με τους πρώτους κατοίκους. Υπάρχουν, όμως, και κάποιοι ελάχιστοι κάτοικοι, οι οποίοι διαμένουν σε ιδιοκτησία που έχει γίνει πράξη απαλλοτρίωσης αλλά δεν έχει αποδοθεί στους δικαιούχους το ποσό της αποζημίωσης. Η τελευταία κατηγορία οικιστών στα Αναφιώτικα όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς περιλαμβάνει ιδιοκτήτες, των οποίων τα ακίνητα δεν έχουν απαλλοτριωθεί προς το παρόν, με αποτέλεσμα να είναι εφικτή η μεταβίβασή τους.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Χρήσεις Γης

Στην περιοχή επιτρέπεται η αμιγής κατοικία, ενώ υπάρχουν έξι (6) ακίνητα που έχουν απαλλοτριωθεί και στεγάζουν υπηρεσίες της Α΄ Εφορίας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Επίσης, υπάρχουν κενά επτά (7) ακίνητα λόγω του ότι είναι ετοιμόρροπα³¹. Η κατάσταση αυτών των κτισμάτων τα καθιστά ακατάλληλα για κατοίκηση ή οποιαδήποτε άλλη χρήση, καθώς πρόκειται για ερείπια ή για κτίσματα που έχουν ήδη καταρρεύσει είτε τμηματικά είτε συνολικά. Προκύπτουν, συνεπώς, κενά οικόπεδα ανάμεσα στα ενεργά κομμάτια του συνόλου του οικισμού.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τις πολεοδομικές διατάξεις επιτρέπεται η κατοίκηση των κτισμάτων στην περιοχή των Αναφιώτικων, ενώ απαγορεύεται ρητά η χρήση τους ως καταστήματα, χώρους μαζικής εστίασης και γενικότερα οποιαδήποτε άλλη χρήση. Το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο είναι ιδιαίτερα αυστηρό, καθότι πρόκειται για μια συνοικία που εντοπίζεται χωρικά στους πρόποδες της Ακρόπολης και δύναται να χαρακτηριστεί υπό αυτές τις συνθήκες αρχαιολογικός χώρος. Επιπλέον, με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η διατήρηση του χαρακτήρα της περιοχής, που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα ‘γειτονιάς’.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κτισμάτων χρησιμοποιείται σαν κατοικία ενός ατόμου, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις όπου κατοικούν οικογένειες με αρκετά μέλη. Η μακρόχρονη κατοίκησή τους είχε ως αποτέλεσμα αλλαγές ως προς τις ανάγκες των κατοίκων με το πέρασμα του χρόνου. Κατά συνέπεια, προέκυψαν αρκετές μετατροπές των κυρίων χώρων των οικημάτων, ώστε να ανταποκρίνονται με το καλύτερο δυνατό τρόπο στις απαιτήσεις των ενοίκων τους.

Τέλος, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό και στο χάρτη αποτύπωσης των κτισμάτων με βάση τη χρήση τους στην περιοχή των Αναφιώτικων εντοπίζονται και δύο ιεροί Ναοί, στα ανατολικά ο Άγιος Γεώργιος των Βράχων και δυτικά ο Άγιος Συμεών.

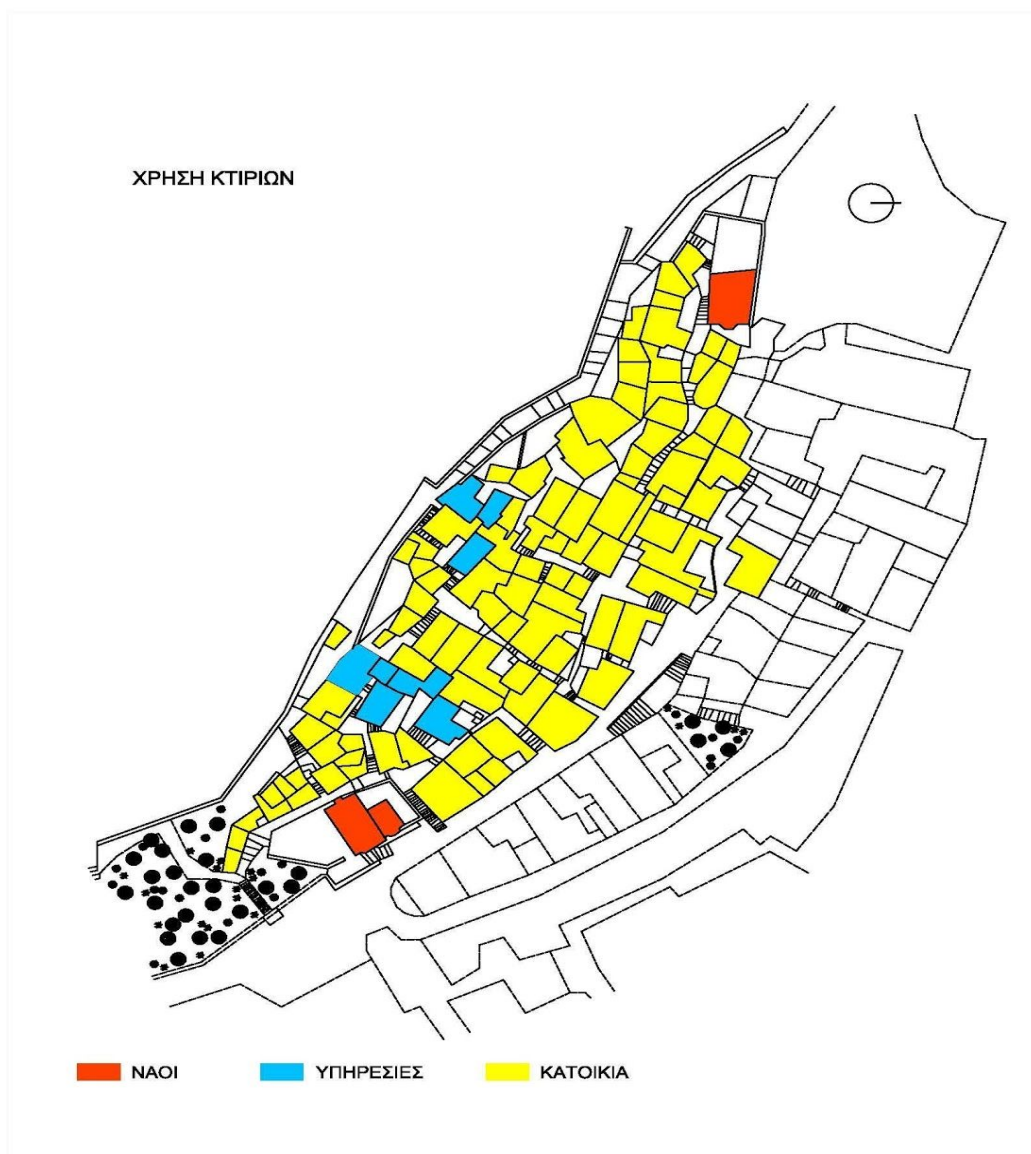
³¹ Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Αρ. Πρωτοκόλλου: 14542/7.4.2011

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

2.1.1 Αποτύπωση Κτισμάτων με βάση την Χρήση σε Χάρτη

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Κτιριολογικά Στοιχεία

Η υπέρμετρη διόγκωση του αστικού κέντρου της Αθήνας οδήγησε σε αλλοιώσεις των στοιχείων της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς. Τα Αναφιώτικα είναι μια περιοχή σπάνιου κάλλους επειδή κατάφεραν να διατηρήσουν ένα δείγμα αρχιτεκτονικής με έμφαση στην ισορροπία, την αυτοσχεδιαστική τόλμη και το ανθρώπινο μέτρο³².

Ο οικισμός χτίστηκε κυριολεκτικά πάνω στον Ιερό βράχο, τον οποίο και ‘χρησιμοποίησαν’ οι Αναφιώτες χτίστες, όπως είχαν αντίστοιχα κάνει και οι Αρχαίοι Έλληνες, που σέβονταν το φυσικό ανάγλυφο και τη μορφολογία του τόπου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δ. Πικιώνης *‘επάνω στην Ακρόπολη δε διανοήθηκαν ποτές να εξαφανίσουν το πλούσιο σε αισθητικά συναισθήματα έδαφος. Ο Παρθενώνας εγείρεται απάνω στο βράχο, απάνω του είναι σκαλισμένη η πρώτη βαθμίδα του στυλοβάτη του’*³³. Κατά συνέπεια, μέρη του Ιερού βράχου συμπληρώνουν τις τοιχοποιίες αρκετών σπιτιών. Ταυτόχρονα, είναι εμφανείς σε πολλά σημεία μέσα στον οικισμό, όπου ξεπροβάλλει ακατέργαστος.

Η αρμονία στην δομή τους προκύπτει από την μικροκλίμακα που εκφράζεται μέσα από την οικονομία του χώρου, των υλικών, του πλάτους και του ύψους. Οι διαστάσεις γενικά είναι ελαττωμένες στο ελάχιστο, περάσματα που το πλάτος τους μόλις φτάνει τα 0,40 μ., σπίτια με ύψος κάτω από 2,00 μ. Παντού κυριαρχεί το ίδιο μέτρο του ελάχιστου, το ίδιο πνεύμα της οικονομίας του χώρου και της εκμεταλλεύσεως της μορφής του. Το πλαστικό στοιχείο της σύνθεσης είναι τόσο έντονο, ώστε το γραφικό στοιχείο που δυνάμει ενυπάρχει σε κάθε δημιουργήμα

---

³² Τσιλιγκιρίδη Μαρία-Ζωή & Χαλκιοπούλου Ελένη: *Διπλωματική Εργασία: Ερευνώντας στην αρχιτεκτονική του ελάσσονος*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2009

³³ Πικιώνης Δημήτρης, Διαμόρφωση του περί την Ακρόπολη αρχαιολογικού χώρου 1954-1957, τεύχος VII, επιμέλεια Αγνή Πικιώνη, εκδόσεις Μπάστα-Πλέσσα, Αθήνα, 1994

λαϊκής αρχιτεκτονικής ατονεί μπροστά του και σχεδόν εξαφανίζεται. Εκείνο που κυρίως έχει σημασία είναι η αντίληψη που αποκτάς για το χώρο³⁴.

«...Ζούσαν περισσότερο στις εξώπορτες, στην αυλή ή ακόμη στο δρόμο παρά στα σπίτια τους. Εκεί συζητούσαν και κάποτε μάλωναν τα αντρόγυνα. Εκεί έτρωγαν, έπαιζαν, πλένονταν και ντύνονταν τα παιδιά. Εκεί ανταλλάσσονταν οι επισκέψεις τους, διαδίδονταν οι ειδήσεις της ημέρας και σχολιάζονταν η διαγωγή των κοριτσιών, παντρολογούνταν τα φρονιμότερα και καταδικάζονταν σε παντοτινή αγαμία τα ζωηρότερα. Το σαλόνι τους ήταν κατά κάποιο τρόπο η αυλόπορτα, όπου οι γυναίκες, οι τακτικότερες πάντα καθαρές και περιποιημένες, οι πολύασχολες συχνά αχτένιστες και ασυγύριστες, με τα μωρά τους στα γόνατα, περνούσαν τις ώρες τους. Οι άντρες μετά το βραδινό φαγητό φούμαραν τα τσιγάρα τους, συζητούσαν για πολιτικά, σχολίαζαν τις ειδήσεις των εφημερίδων, έλεγαν αστεία και μιλούσαν για το φαί τους, για τις στεναχώριες τους...»³⁵.

Τα σπιτάκια των Αναφιώτικων δεν είχαν επηρεαστεί ούτε στο ελάχιστο μορφολογικά από τις αρχιτεκτονικές τάσεις που κυριαρχούσαν στα δημόσια κτίσματα, που κατασκευάστηκαν την ίδια χρονική περίοδο με αυτά και τα οποία μάλιστα έχτιζαν οι ίδιοι. Σύμφωνα με την Λ. Μιχελή *‘αν και οι εργάτες αυτοί είχαν κατασκευάσει με τα χέρια τους τόσα ανθέμια, τόσα αγαλματάκια και φουρούσια μαρμάρινα, δε χρησιμοποίησαν κανένα από αυτά τα αρχιτεκτονικά κοσμήματα στ’ Αναφιώτικα- μ’ αποτέλεσμα να μην υπάρξει ίχνος επίδρασης στις κατοικίες τους από το ρυθμό που, στα 1862, χαρακτήριζε πια όλες τις περιοχές της Αθήνας’*³⁶.

3.1.1. Ομαδοποίηση κτισμάτων ανάλογα με τα κτιριολογικά τους γνωρίσματα

³⁴ Δημήτριος Καρύδης, *Ανέκδοτη Εργασία: Αναφιώτικα*, 1970, προσωπικό αρχείο

³⁵ Καλλιρόη Παρέν, άρθρο, εφημερίδα: «Ο Μικρός Ρωμηός»

³⁶ Μιχαλή Λίτσα, *Η Αθήνα των Ανωνύμων, Περιήγηση στα πλατώματα, τους μαχαλάδες και τις γειτονιές της Παλιάς Αθήνας*, εκδόσεις Δρόμενα, Αθήνα, 1991, σελ. 233

Τα σπίτια είναι ισόγεια και κατάλευκα στην πλειοψηφία τους. Πρόκειται για μικροσκοπικούς όγκους απόλυτα προσαρμοσμένους στις απότομες κλίσεις του βράχου της Ακρόπολης. Πρόκειται για σπίτια λίγων τετραγωνικών, τα οποία είναι συνήθως δίχωρα. Αξίζει να επισημανθεί ότι σε αρκετές περιπτώσεις η κουζίνα και το μπάνιο βρίσκονται εκτός του κυρίου κτίσματος. Κατά την διάρκεια της περιήγησης μας, συναντήσαμε τον κύριο Αριστείδη, απόγονο εργατών από την Ανάφη. Τον ρωτήσαμε πως είναι οι συνθήκες ζωής στα Αναφιώτικα και μας επέτρεψε να μπούμε στο σπίτι του. Πρόκειται για ένα μονόχωρο κτίσμα λίγων τετραγωνικών (περίπου 15τ.μ.) όπου ο χώρος ύπνου και φαγητού είναι κοινός. Σε μια γωνία του δωματίου υπάρχει ένας πάγκος που χρησιμεύει ως κουζίνα, ενώ το μπάνιο είναι υποτυπώδες χωρίς μπανιέρα ή ντους. Μας μίλησε με πολύ αγάπη για την γειτονιά του και τόνισε πως του αρέσει να μένει εκεί. «Έτσι έμαθα να ζω και γι' αυτό δεν με πειράζει να μένω σ' ένα δωμάτιο. Μόνος μου είμαι έτσι κι αλλιώς», μας είπε.

Μετά από επιτόπια έρευνα μπορούμε να πούμε ότι ο βασικός τύπος κατοικίας που συναντάμε στα Αναφιώτικα είναι η μικρή μονόχωρη κατοικία με ορθογώνια κάτοψη, επίπεδη στέγη, ανεπαίσθητη διακόσμηση και αυστηρή γεωμετρία. Συχνά συναντώνται παραλλαγές αυτού του τύπου με την προσθήκη ενός ορθογώνιου δωματίου ως επέκταση στην αυλή ή στον όροφο. Στην περίπτωση που η προσθήκη είναι στο όροφο τότε προστίθεται στον όγκο του κτιρίου και ένα εξωτερικό κλιμακοστάσιο. Οι παχιοί τοίχοι των κτιρίων λειτουργούν βιοκλιματικά, βελτιώνοντας τις συνθήκες του μικροκλίματος εσωτερικά, ενώ υπάρχουν μικρά ανοίγματα σε όλες τις πλευρές για να διευκολύνεται ο εξαερισμός του χώρου.

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Τα περισσότερα από τα σπίτια έχουν στέγη κατασκευασμένα από βυζαντινά ή ρωμαϊκά κεραμίδια, ενώ υπάρχουν και κάποια με δώματα ή λαμαρίνα. Οι διαρκείς επισκευές, επεκτάσεις και πρόχειρες επισκευές συνετέλεσαν ώστε να υπάρχει μια ποικιλία επιστεγάσεων των κτιρίων του οικισμού. Το 1997 ο τότε έφορος αρχαιοτήτων Α. Αντωνόπουλος, που ήταν υπεύθυνος επίβλεψης των κατεδαφίσεων των κτιρίων της ζώνης του ψηλότερου επιπέδου (τώρα είναι περιφραγμένος

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

αρχαιολογικός χώρος), παρατήρησε στα κτίρια στέγαση με ξύλινα δοκάρια, φύκια και χόμα. Μια τεχνική που συναντάται συχνά στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική των Κυκλάδων³⁷.

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

³⁷ Εφορία Αρχαιοτήτων, Χρονικά Αρχαιολογικού Δελτίου, έτος 1997

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Αναλυτικά σήμερα η κατάσταση ως προς τα υλικά στέγασης, όπως προκύπτει από την επιτόπια έρευνα, είναι η κατωτέρω:

1. Δώμα - 12 κτίσματα - 23,07% του συνόλου
2. Βυζαντινό κεραμίδι - 6 κτίσματα - 11,53% του συνόλου
3. Ρωμαϊκό κεραμίδι - 4 κτίσματα – 7,69% του συνόλου
4. Βυζαντινό & Ρωμαϊκό κεραμίδι - 2 κτίσματα – 3,84% του συνόλου
5. Βυζαντινό & Δώμα – 6 κτίσματα - 11,53% του συνόλου
6. Ρωμαϊκό & Λαμαρίνα - 1 κτίσμα – 1,92% του συνόλου
7. Λαμαρίνα -11 κτίσματα - 21,15% του συνόλου
8. Λαμαρίνα & Δώμα - 4 κτίσματα – 7,69% του συνόλου
9. Βυζαντινό –Ρωμαϊκό κεραμίδι & Δώμα -1 κτίσμα – 1,92% του συνόλου

Εικ. 4: Ταράτσες -Σημείο Λήψης: Νοτιοδυτικό άκρο του οικισμού κοντά στον αρχαιολογικό περίπατο

Η χρήση της λαμαρίνας φαίνεται ότι είναι παλιά πρακτική. Πολλές τέτοιες επιστεγάσεις είναι ήδη βαμμένες με λευκά χρώματα, ώστε να δίνουν από την Ακρόπολη την εντύπωση ελαφρώς επικλινούς δώματος. Σε λίγες περιπτώσεις σε μικρά στέγαστρα έχουν χρησιμοποιηθεί ελλενίτ. Στις νέες και μεγάλης έκτασης

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

επισκευές στεγών χρησιμοποιούνται Ρωμαϊκά κεραμίδια ακόμη και σε ιδιοκτησίες που χρησιμοποιεί η Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Τα σπίτια σχεδόν ακουμπούν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα τα κενά μεταξύ τους να είναι τόσο μικρά, που επιτρέπουν οριακά την εναλλαγή φωτός και σκιάς. Το ένα σπίτι σχεδόν ακουμπά πάνω στο άλλο, ενώ τα κενά ανάμεσά τους να είναι τόσο μικρά, που επιτρέπουν οριακά με την εναλλαγή φωτός και σκιάς.

Αυτή η διάταξη μας θυμίζει την περιγραφή του Οδυσσέα Ελύτη στο *Άξιον Εστί*:

“... αλληλέγγυα στάθηκαν τα σπίτια

και μικρά και τετράγωνα

με κάμαρα λευκή και λουλακί πορτόφυλλο.”³⁸

Το χρώμα, και τα παιχνίδι του φωτός με την σκιά καθηλώνουν το μάτι του επισκέπτη. Τον κάνουν να θέλει να αγγίξει τους σοβάδες για να πειστεί ότι έχουν υπόσταση και ότι δεν είναι μέρος ενός κινηματογραφικού σκηνικού.

“Πως κρατιέται μια αγάπη για τη ζωή, εκεί που καθημερινά χαϊδεύει το ανθρώπινο χέρι, με το λευκό ασβεστόχρωμα, τους τοίχους, τα πεζούλια, τα σκαλοπάτια στο κάθε κτίσμα. Για να παίρνουνε όλα, σιγά σιγά, με το νέο ασβέστωμα που επικαλύπτει ένα προηγούμενο, μια επιδερμίδα ζεστή και απαλή, σαν του ανθρώπινου κορμιού και όπου μπορεί να ακουμπήσει κανείς απάνω της, για να την νιώθει και από την ανάσα της. Και τι περίεργο: να έχεις συχνά την εντύπωση, και μέσα από την αίσθηση της αφής (- γιατί και η αφή λογαριάζει στην αρχιτεκτονική), πως αυτά τα ασβεστωμένα χτίσματα, δεν είναι “κατασκευές”, αλλά είναι ζωντανοί οργανισμοί, που έχουν βγει μέσα από τα ανθρώπινα σπλάχνα...”³⁹

---

³⁸ Οδυσσέας Ελύτης, *Άξιον Εστί*, Ίκαρος Εκδοτική Εταιρία, Αθήνα, 1979, σελ.: 17

³⁹ Άρης Κωνσταντινίδης, *Στοιχεία Αυτογνωσίας*, Χρηματοδότηση Ιδρύματος Φόρντ, Αθήνα 1979, σελ.:17

Εικ. 5: Κατοικίες -Σημείο Λήψης: Κεντρικός πεζόδρομος “Αναφιώτικα” -Σπίτια στον πυρήνα του οικισμού.

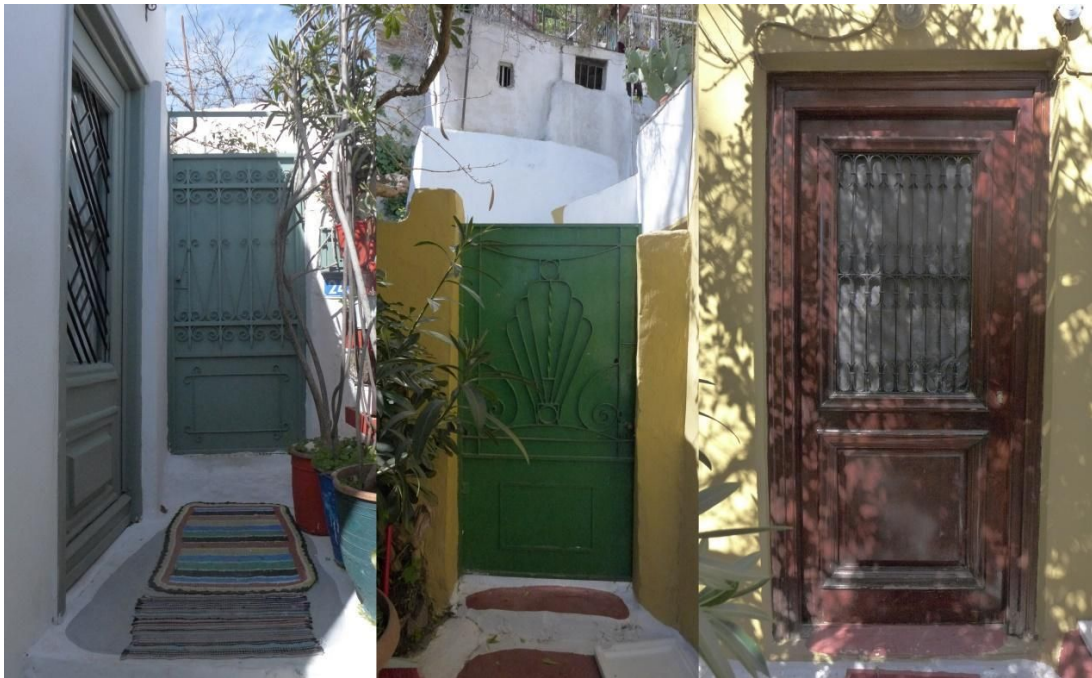
Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αποτελεί το μπλε -λουλακί χρώμα των ξύλινων κουφωμάτων, όπου γίνεται άμεσα σαφής αναφορά στην καταγωγή των πρώτων κατοίκων της περιοχής. Ο συνδυασμός αυτού του χρώματος με το λευκό του ασβέστη και το κόκκινο της βουκαμβίλιας δημιουργούν ένα πρωτόγνωρο αίσθημα στον περαστικό. Ποιος κάτοικος αυτής της χώρας δεν έχει σταθεί, κάτω από ένα μπλε παραθυρόφυλλο σε κάποιο κυκλαδονήσι; Ποιος δεν έχει αγγίξει με τα χέρια του ένα ασπρισμένο τοίχο; Πολλοί πάλι θα έχουν στο μυαλό τους την εικόνα γυναικών να ασβεστώνουν τις αυλές τους και να ετοιμάζουν το σπίτι για κάποια γιορτή.

Με την πάροδο των χρόνων, πέρα από το παραδοσιακό λευκό, έχει εμφανιστεί σε σημεία μια ποικιλία χρωματικών παραλλαγών στα χρώματα της εξωτερικής τοιχοποιίας που όμως “δένουν” αρμονικά με τα γειτονικά κτίρια και τον Βράχο αφού πρόκειται για γήινες αποχρώσεις της ώχρας. Ποικιλία χρωμάτων τα τελευταία χρόνια όσο και στα παραθυρόφυλλα, τα περισσότερα από οποία έχουν αντικατασταθεί με

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

μεταλλικά ή μεταγενέστερα κουφώματα ασφαλείας, συναντάμε χρώματα όπως τα γκρι, καφέ, κόκκινο, πράσινο, λευκό και μαύρο.

Εικ. 6: Κολάζ από αυλόπορτες

Ελάχιστα είναι τα κτίρια στα οποία έχουν διατηρήσει τα αρχικά κουφώματα και ακόμα και σε αυτά έχουν τοποθετηθεί σιδεριές για λόγους ασφαλείας. Συχνά συναντάμε διαφοροποιήσεις στο χρώμα ή το υλικό των κουφωμάτων ακόμα και στο ίδιο κτίριο.

Εικ. 7: Παραδοσιακά κουφώματα με ποικίλα σχέδια σιδεριών

Εικ. 8: Εικόνες από τον πυρήνα του οικισμού κοντά στο βόριο όριο του

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Συνοψίζοντας, βάσει των ανωτέρων βασικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των κτισμάτων του οικισμού είναι τα εξής:

α. η εναρμόνιση τους με την τοπογραφία του εδάφους και η εισχώρηση του γεωλογικού υπόβαθρου στην κατασκευή

β. η λαϊκή αρχιτεκτονική που εκφράζεται μέσα από την πλαστικότητα της μορφής και το μικρό μέγεθος των σπιτιών (η μικρότερη κατοικία ξεκινά από 6 τ.μ.),

γ. η ποικιλία υλικών, τύπων και χρωμάτων στα κουφώματα

δ. ο δημόσιος και ιδιωτικός χώρος που συγγέονται με την επέκταση της οικιακής ζωής στο δρόμο

3.1.2. Ομαδοποίηση κτισμάτων ανάλογα με την υφισταμένη κατάσταση

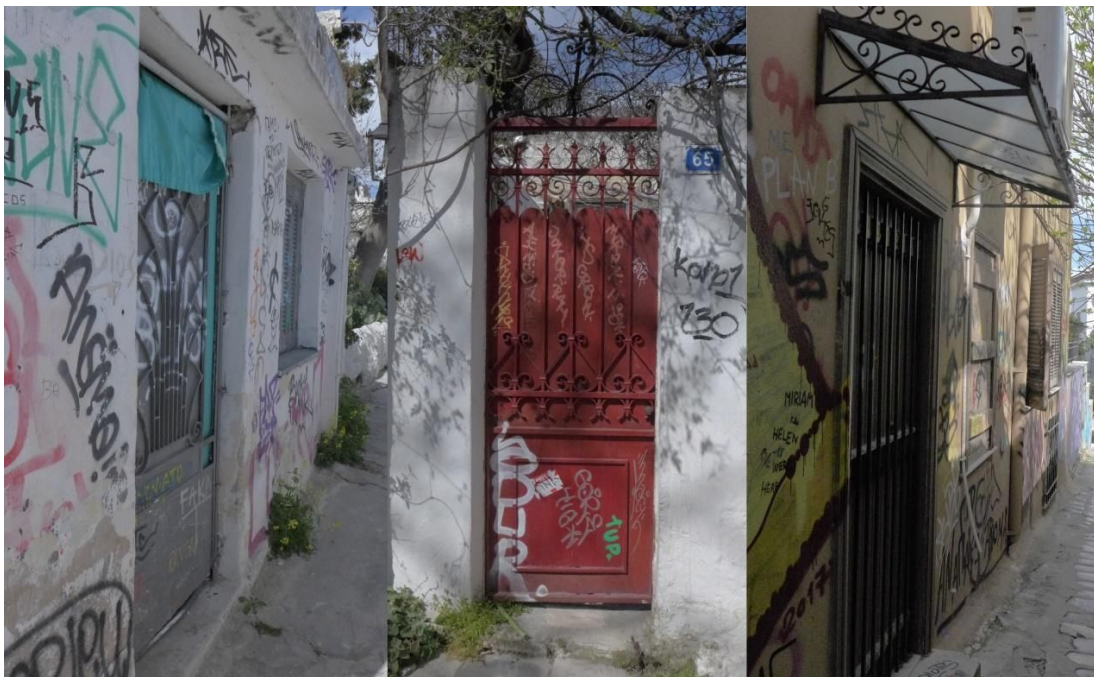
Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Τα κτίρια που βρίσκονται στον πυρήνα του οικισμού διατηρούνται σε καλή κατάσταση παρά τα όποια μικροπροβλήματα. Τα αναξιοποίητα κτίρια που έχουν απαλλοτριωθεί από την Α'ΕΚΠΑ βρίσκονται σε κακή κατάσταση και κάποια από αυτά έχουν υποστεί βανδαλισμούς. Πρόκειται κυρίως για τα κτίσματα που

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

βρίσκονται νότια κοντά στο όριο της αρχαιολογικής περιφράξης και δυτικά γύρω από την εκκλησία του Αγ. Συμεών. Οι ναοί διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση. Στην περιφέρεια του οικισμού (κυρίως στο βορειοδυτικό τμήμα του) εμφανίζονται κτίσματα άλλης κλίμακας, μορφολογίας και κατασκευής που είτε κατοικούνται είτε στεγάζουν υπηρεσίες, τα οποία διατηρούνται σε καλή κατάσταση. Τα υπό ανέργεση κτίρια που βρίσκονται στην ίδια περιοχή βρίσκονται σε μάλλον κακή κατάσταση, αφού οι εργασίες ανοικοδόμησης έχουν εγκαταλειφθεί εδώ και χρόνια και πλέον έχουν γίνει καταφύγιον τοξικομανών.

Εικ. 9: Κολάζ από σημεία βανδαλισμού

3.2. Σημαντικά κτίρια της περιοχής

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε γωνιά του οικισμού είναι αναπόσπαστο τμήμα μιας συνολικής εικόνας, μιας ταυτότητας. Δεν είναι ένα κομμάτι αστικού ιστού που θα μπορούσες να συναντήσεις σε μια άλλη χώρα στον κόσμο. Το κύριο χαρακτηριστικό των Αναφιώτικων είναι η ελληνικότητά τους.

Η ελληνική πραγματικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την θρησκευτική παράδοση. Η εικόνα της εκκλησία στον κέντρο ενός παραδοσιακού οικισμού με τον πλάτανο στο προαύλιο χώρο της είναι χαραγμένη στην μνήμη κάθε Έλληνα. Έτσι και στα Αναφιώτικα οι εκκλησίες αποτελούν σημαντικό τοπόσημα του οικισμού και εστίες κοινωνικής συνάθροισης. Οι Αναφιώτες αφού εξασφάλισαν στέγη για τις οικογένειές τους θεώρησαν υποχρέωση τους να αποκαταστήσουν, ουσιαστικά να ξανακτίσουν, τις δύο μισογκρεμισμένες εκκλησίες που βρίσκονταν στα όρια του αυτοσχέδιου οικισμού τους. Πρόκειται για μεσαιωνικούς ημικατεστραμμένους ναούς, τους οποίους οι Αναφιώτες αναστήλωσαν με ένα αγνό λαϊκό αίσθημα προκειμένου να στεγάσουν την ανάγκη τους για την τέλεση των λατρευτικών τους καθηκόντων.⁴⁰

3.2.1. Άγιος Γεώργιος

Ο Άγιος Γεώργιος σηματοδοτεί την αρχή των Αναφιώτικων στα ανατολικά. Βρίσκεται στην συμβολή του μονοπατιού που οδηγεί στον οικισμό με την οδό Στρατώνος. Λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους ο ναός έχει βορειοανατολικό προσανατολισμό. Ο ρυθμός του είναι μονόκλιτη βασιλική με θολωτή οροφή, που εκτείνεται κατά μήκος του ναού και στηρίζεται σε τυφλά τόξα. Εξωτερικά η οροφή επιστεγάζεται με δίρριχτη κεραμοσκεπή.

---

⁴⁰ Ελένη Μπουρνάζου & Ασημίνα Στάμου: *Διάλεξη: Αναφιώτικα: τόπος παλίμψηστο χώρου και χρόνου*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2005

Κατά την διάρκεια της ελληνικής επανάστασης η εκκλησία υπέστη σοβαρές ζημιές αλλά αποκαταστάθηκε το 1850 από τους Αναφιώτες τεχνίτες της περιοχής. Στην ανοικοδόμηση της χρησιμοποιήθηκαν αρχαία μάρμαρα, κατάλοιπα ενός ιωνικού κτίσματος της περιοχής και προστέθηκε ένα μονόλοβο καμπαναριό πάνω από την είσοδο στο νότο. Οι κτίστες επέλεξαν να την βάψουν λευκή σαν να επρόκειτο για νησιώτικη εκκλησία.

Η πόρτα του ναού είναι ξύλινη ενώ όλα τα υπόλοιπα ανοίγματα έχουν αντικατασταθεί με μεταλλικά κουφώματα ασφαλείας και εξωτερικά προστατευτικά κάγκελα. Ο προαύλιος χώρος ορίζεται από ένα χαμηλό τοιχίο στον βορρά το οποίο ακολουθεί την κλίση του εδάφους και γίνεται ψηλό στον νότο. Η αυλόπορτα του προαυλίου χώρου είναι μεταλλική.

Εικ. 10: Φωτογραφία του Αγ. Γεωργίου από το αρχείο του Δημήτρη Καμάρα

Εσωτερικά του ναού βρίσκει κανείς νησιώτικα κεντήματα και ασημένια αφιερώματα που απεικονίζουν νησιώτικα κτίρια. Η Λίζα Μιχελή χαρακτηριστικά περιγράφει:

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

“Το εσωτερικό της, με κεντήματα νησιώτικα, ασημένια αφιερώματα με απεικονίσεις μικρών σπιτιών, μαζί με την εξαγνιστική παρουσία του ασβέστη στους αρμούς των τοίχων, σε πηγαίνουν μακριά απ’ τον Αθηναϊκό χώρο, σε κάποια κυκλαδίτικη ανηφοριά...”⁴¹

---

⁴¹ Λίζα Μιχελή, ένθ. Αναφιώτικα, σελ.: 118

3.2.2. Άγιος Κωνσταντίνος

Το 1964 βόρεια της εκκλησίας προστέθηκε το παρεκκλήσιο του Αγ. Κωνσταντίνου, εις μνήμη του Κωνσταντίνου Κουκίδης, φρουρού της Ακρόπολης, ο οποίος στις 27 Απριλίου του 1941 αρνούμενος να παραδώσει την ελληνική σημαία στους Γερμανούς κατακτητές τυλίχθηκε με αυτή και έπεσε από τον βράχο. Στο προαύλιο χώρο της εκκλησία υπάρχει σχετική μαρμάρινη επιγραφή.⁴²

Πρόκειται για ένα μονόκλιτο ναό με ξύλινη δίρριχτη κεραμοσκεπή που εφάπτεται στο αρχικό κτίσμα.

3.2.3. Άγιος Συμεών

Ο Άγιος Συμεών σηματοδοτεί το δυτικό όριο του οικισμού. Αρχικά κτίστηκε τον 17ο αιώνα αλλά ουσιαστικά ξαναχτίστηκε και αυτός το 1847 από τους Αναφιώτες μάστορες λόγω των μεγάλων φθορών. Οι Αναφιώτες εκτός από τα άλλα αφιερώματα μετέφεραν στον ναό την εικόνα της Παναγίας της Καλαμιώτισσας από το νησί τους. Η κτητορική του επιγραφή αναφέρει “Ναός Αγίου Συμεώνος και εικόν της Καλαμιώτισσης ιδρυθείς το 1847 υπό των Αναφαιών.”⁴³

Ο ρυθμός του είναι μονόκλιτη βασιλική με δίρριχτη κεραμοσκεπή. Τα κουφώματα των παραθύρων είναι ξύλινα αλλά έχουν προστεθεί μεταλλικά κάγκελα για λόγους ασφαλείας. Οι εξώθυρες μεταλλικές βαμμένες σε καφέ απόχρωση. Ο περιβάλλον χώρος του ναού περικλείεται από ψηλό τοίχιο και μεταλλικά κάγκελα. Στην είσοδο του ναού έχει γίνει προσθήκη μιας ξύλινης υπαίθριας κατασκευής με κεραμοσκεπή.

Αποτελεί την “νεοκλασική” νότα της γειτονιάς, μια εξαίρεση που θυμίζει την γειτνίαση με την αστική περιοχή της Πλάκας. Όταν κτίστηκε διακοσμήθηκε εξωτερικά με κίτρινες και κόκκινες λωρίδες, όπως πολλές γερμανικές ή και ελληνικές εκκλησίες της ίδιας εποχής (περίοδος βασιλείας Όθωνα).

⁴² http://enromiosini.gr/romnios/xarths_rvmnivn/

⁴³ Λίζα Μιχελή, ένθ. Αναφιώτικα, σελ.: 118

Εικ 11: Φωτογραφία του Αγ. Συμεών από το αρχείο του Δημήτρη Καμάρα

Ο ναός αποτέλεσε την πρώτη έδρα του Συνδέσμου Απανταχού Αναφιωτών, όπου οι κάτοικοι του οικισμού συνεδρίασαν κάθε Κυριακή μετά τον εκκλησιασμό και μια φορά του χρόνο μετά την λειτουργία των Χριστουγέννων διενεργούνταν εκλογές για την ανάδειξη νέου προεδρείου.⁴⁴

3.3. Η Σημασία του Κοινόχρηστου Χώρου

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάτοικοι έχουν ένα μοναδικό τρόπο να διαχειρίζονται το δημόσιο χώρο ως προέκταση της αυλής του σπιτιού τους με την τοποθέτηση φυτών ή πολύχρωμων χαλιών ή μικροεπίπλων. Αυτό φανερώνει μια σχέση γειτονιάς που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των κατοίκων και μια ‘φροντίδα’ για τον τόπο τους.

---

⁴⁴ Πρακτικά του Συνδέσμου Απανταχού Αναφιωτών,
<http://sindesmosanafis.gr/agios-simeon/>

Εικ. 12: Εξωτερικά καθίσματα - Σημείο Λήψης: Πεζόδρομος δυτικά του Αγ. Γεωργίου

Οι κληματαριές, και τα φυτά έξω από κάθε νοικοκυριό, με τα χρώματα και την μυρωδιά τους συμπληρώνουν την εικόνα της γειτονιάς και ξυπνούν αναμνήσεις από περασμένες εποχές. Οι γλάστρες άλλοτε πήλινες, άλλοτε πλαστικές, συχνά ντενεκέδες βαμμένοι, οι γάτες στα κεραμίδια των σπιτιών, τα φρεσκοβαμμένα πεζούλια συνθέτουν ένα “νησιώτικο” σκηνικό.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Εικ. 13: Αδιέξοδο - Σημείο Λήψης: κοντά στον ναό τους Αγ. Γεωργίου

Τα πρώτα σπίτια δεν είχαν εξώστες. Αυτό ο χαρακτήρας διατηρείται μέχρι και σήμερα με ελάχιστες εξαιρέσεις (κυρίως στο βορειοδυτικό τμήμα που εμφανίζονται οι περισσότερες αλλοιώσεις). Η εκτόνωση των κατοίκων αυτών των μικρών σπιτιών γινόταν στην αυλή και αν αυτή δεν υπήρχε στο σοκάκι. Στους πρώτους κατοίκους αυτή η συνείδηση σίγουρα δεν δημιουργούσε προβλήματα, αφού τους ένωναν σχέσεις συγγένειας, φιλίας, κοινής καταγωγής και συνεργατικότητας. Ο κοινόχρηστος και ιδιωτικός χώρος γινόταν ένα προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή ποιότητα ζωής.

Η αρθρογράφος της Καθημερινής Ελένη Μπίστικα αναφέρει σε ένα αφιέρωμα της για τα Αναφιώτικα:

“Για τις φτωχές οικογένειες που έμεναν μέσα ήταν πάντα μια δύσκολη ζωή, ιδίως τον χειμώνα. Αλλά στην Αθήνα που το καλοκαίρι κρατάει πέντε μήνες, στο περβολάκι,

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

κάτω από τη γαζία και το γιασεμί, με ένα κατοσταράκι ρετσίνα για συντροφιά, η φτώχεια γινόταν υποφερτή.”⁴⁵

Εικ. 14: Σοκάκι -Σημείο Λήψης: στον πυρήνα στου οικισμού

Παρατηρώντας τα παραπάνω μας ήρθαν στον νου τα λόγια του Άρη Κωνσταντινίδη για την σημασία της αυλής στην ελληνική πραγματικότητα:

“... ο υπαίθριος χώρος, ο οργανωμένος και κατασκευασμένος έτσι, είναι και αυτός ένα δοχείο ζωής και να προσφέρει άνεση, χαρά και υγεία. Ο ξέσκεπος χώρος για να δέχεται το φως και τον ήλιο και την θέρμη της ελληνικής ατμόσφαιρας, πλακοστρωμένος και δεντροφυτεμένος και λουλουδιασμένος.”⁴⁶

⁴⁵ Ελένη Μπιστίκα, “Για τα Αναφιώτικα που ρημάζουν, Διατηρητέα αλλά...,” Καθημερινή, εφημερίδα τις 31/7/2003 στο <http://www.kathimerini.gr/4dcgi/>

⁴⁶ Άρης Κωνσταντίδης, *Τα Θεόκτιστα*, Προλεγόμενα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σελ.:34

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Περπατώντας σήμερα στα Αναφιώτικα, νιώθεις να ξυπνούν μέσα σου συναισθήματα που η καθημερινότητα τα έχει αποκοιμίσει. Ξυπνά ένας ρομαντισμός και μια νοσταλγία για πράγματα μικρά και απλά, τα οποία μπορεί και να μην τα έζησες ποτέ. Η κλίμακα του οικισμού είναι τόσο κοντά στον άνθρωπο. Δεν σε πιάνει το δέος από τα ψηλά κτίρια. Δεν περπατάς σε πολύβουους, ανήλιαγους δρόμους. Ο τόπος σου επιβάλει την προσωπικότητα του. Νιώθεις σιγά σιγά την ανάγκη να μιλήσεις στον διπλανό σου. Το περιβάλλον σε κάνει να το σεβαστείς, εδώ κάθε τι έχει αξία. Δεν βρίσκεσαι πια μεταξύ αγνώστων.

Εικ. 15: Αυτοσχέδια σκαλοπάτια που συνδέουν την ανώνυμη οδό με την Στρατόνος
Πολύ συχνά στην περιήγησή μας στα Αναφιώτικα συναντήσαμε αυτοσχέδιες κατασκευές όπως:

1. Παγκάκια, από περισσεύματα ξύλου, όπου το πλάτος του δρόμου το επιτρέπει

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

2. Πλακοστρώσεις με υπόλοιπα από τις εσωτερικές ανακαινίσεις των κατοικιών, συγκεκριμένα με πλακάκια μπάνιου ή θραύσματα από μάρμαρα ή μωσαϊκά
3. Μικρά παρκάκια, το μεγαλύτερο σε μέγεθος είναι αυτό που συνδέει την Στρατώνος με την Ανώνυμη Οδό
4. Ζωγραφιές, αφίσες, δείγματα λαϊκής διακόσμησης στους εξωτερικούς τοίχους των σπιτιών

Μπορούμε να πούμε ότι η φροντίδα του δημόσιου χώρου στα Αναφιώτικα αντικατοπτρίζει το αίσθημα φιλοξενίας των κατοίκων.

3.4. Συμπεράσματα για την Αρχιτεκτονική στα Αναφιώτικα

Συμπερασματικά, τα Αναφιώτικα είναι ένας τόπος με ιδιαίτερο ιστορικό, κοινωνιολογικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον. Θεωρείται μια ιδιαίτερη περίπτωση οικισμού, όπου αποτυπώνεται με ευκρίνεια η ιστορία του και η εξέλιξη του μέσα στο χρόνο. Περιπατώντας στον οικισμό μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι κάθε γωνιά καθρεφτίζει και μια άλλη περίοδο στο χρόνο.

Το ενδιαφέρον όμως έγκειται στο γεγονός ότι οι ποικίλες πολιτισμικές και χρονικές περίοδοι συνυπάρχουν αρμονικά και αλληλεπιδρούν με το σήμερα. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελούν τα λίθινα σκαλοπάτια που συμπληρώνονται με μαρμάρινα στοιχεία ως κατάλοιπα κάποιων κτισμάτων στην περιοχή. Η παρουσία του Αγίου Γεωργίου, αντίστοιχα, είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ζεύξης πολιτισμών και εποχών. Όλα φαίνονται να είναι απόλυτα εναρμονισμένα με το σήμερα φέροντας επάνω τους σύγχρονες επεμβάσεις από τους μετέπειτα κατοίκους του οικισμού. Κυριαρχεί ένα συνονθύλευμα εικόνων και αναμνήσεων, που συνθέτουν τη μοναδική εικόνα του οικισμού. Είναι προφανές ότι η ιερότητα του τόπου και η μακροχρόνια ιστορία του ανά τους αιώνες προσδίδει στον τόπο μια ιδιαιτερότητα.

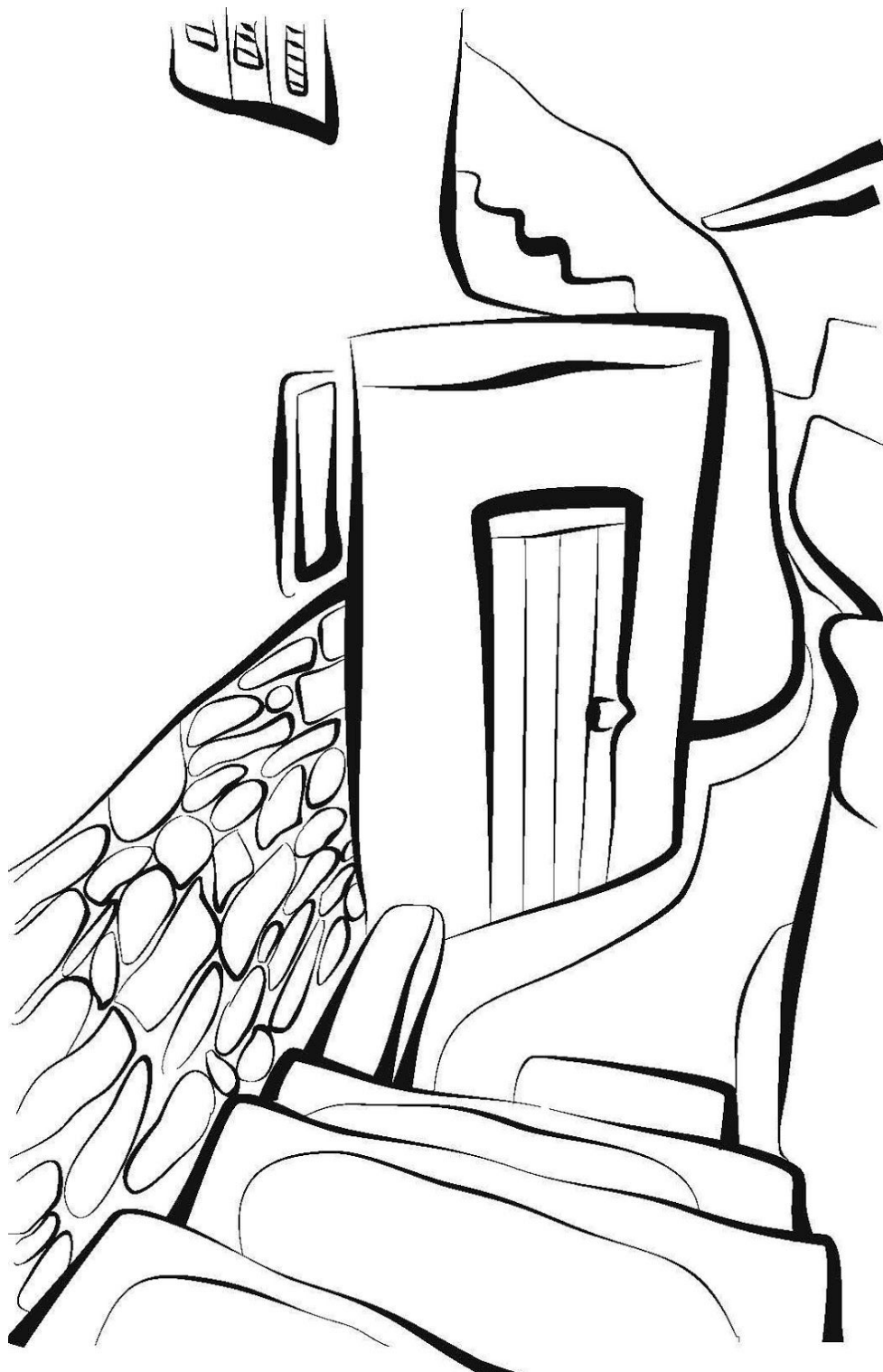
Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Σκαριφήματα λεπτομερειών

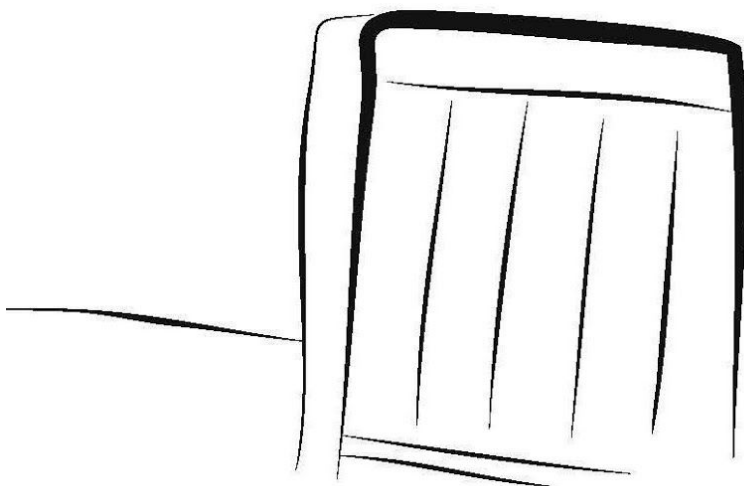
Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Σκίτσο με μελάνι: Ο χώρος της εισόδου καταλαμβάνει τμήμα του δρόμου. Μέρος της λιθοδομής είναι εμφανές. Τα κουφώματα είναι ξύλινα, βαμμένα με λαδομπογιά στα χρώματα μπλε και πράσινο. –Μάρτιος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

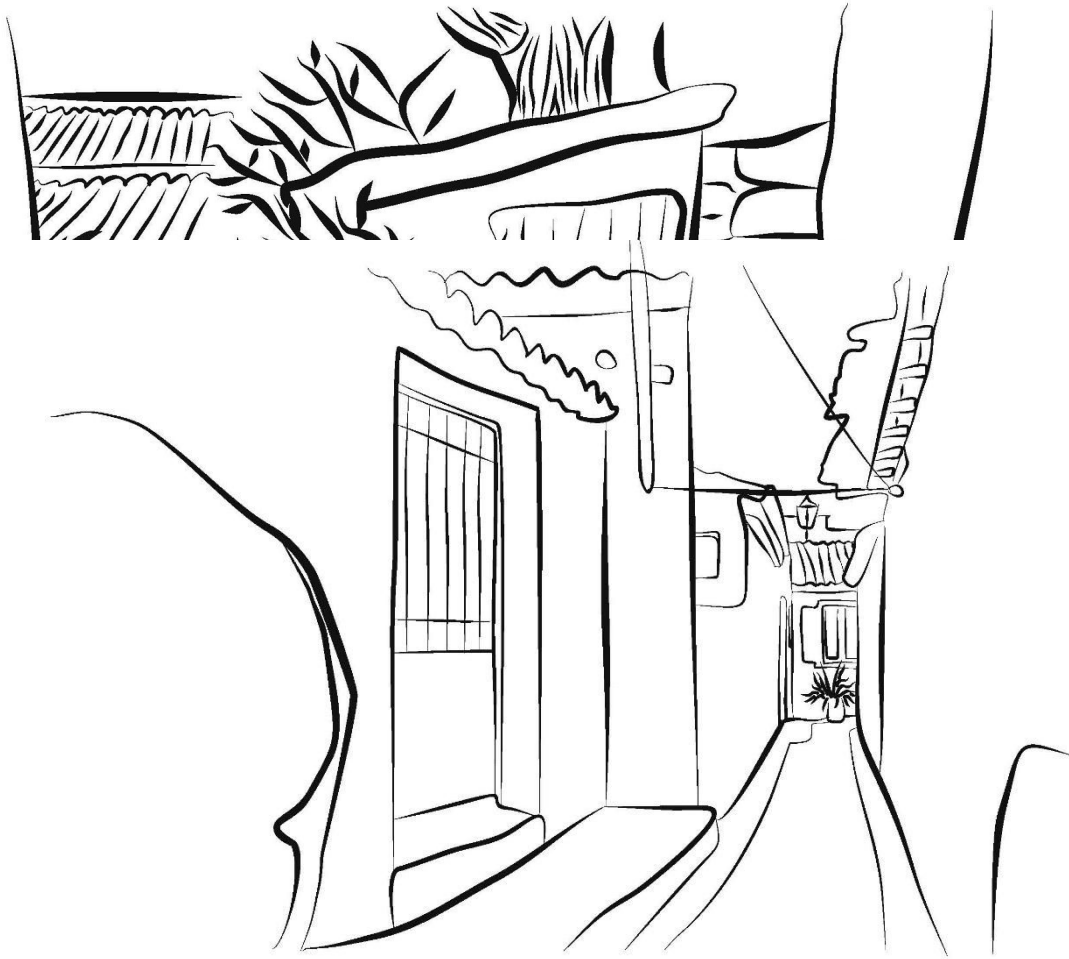
Σκίτσο με μελάνι: Διώροφο κτίσμα στο κεντρικό πυρήνα του οικισμού.
Παρατηρούνται προσθήκες τουλάχιστον δύο διαφορετικών χρονικών περιόδων και

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

τεχνικών. Πρόκειται για συνδυασμό λιθοδομής και ενισχυμένου τσιμέντου.

–Μάρτιος 2018

Σκίτσο με μελάνι: Μικρή αποθηκούλα στην μέση του δρόμου, το ύψος της είναι στο 1μ. –Μάρτιος 2018

Σκίτσο με μελάνι: Σοκάκι πλάτους 0,90μ –Μάρτιος 2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Εντοπισμός παθογενειών περιοχής και ανάλυση τους

Οι περισσότερες αλλοιώσεις εμφανίζονται στην περίμετρο του οικισμού, κυρίως στο βόριο τμήμα του που συνορεύει με τον οικισμό

της Πλάκας. Σε αυτό το κομμάτι αρχίζουν σταδιακά να εμφανίζονται προσθήκες και χρωματισμοί που παραπέμπουν στην ογκοπλασία και στην αισθητική νεοκλασικών ή και σύγχρονων κατοικιών.

Επί της οδού Στρατώνος βρίσκονται νεοκλασικές κατοικίες/ξενώνες που στην πίσω πλευρά τους αποτελούν το βόριο μέτωπο του ανώνυμου πεζόδρομου Αναφιώτικα που οδηγεί στον πυρήνα του οικισμού.

Αν και τα εν λόγω κτίρια, λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους (διώροφα επί της Στρατώνος - μονώροφα στο πίσω μέρος) είναι φιλικά ως προς την κλίμακα των Αναφιώτικων εισάγουν μορφολογικά χαρακτηριστικά που αλλοιώνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής, γι' αυτό και τα όρια του οικισμού στον Βορρά είναι δύσκολο να οριοθετηθούν.

Εικ. 17: Η πίσω όψη των νεοκλασικών κτιρίων επί του ανώνυμου πεζοδρόμου Αναφιώτικα.

Πιο πάνω: Εικ. 16: όψη κτιρίου που βρίσκεται εντός του οικισμού Αναφιώτικα απέναντι από τα εν λόγω κτίρια. Σημείο λήψης φωτογραφιών: Κοντά στον Αγ. Γεώργιο.

Ένα άλλο σημείο που εμφανίζονται σοβαρά προβλήματα όσο αφορά την δόμηση είναι πάλι στο βορρά αλλά αυτή την φορά στο δυτικό τμήμα του οικισμού, όπου έχουν γίνει και οι περισσότερες απαλλοτριώσεις και κατεδαφίσεις. Οι προσθήκες που γίνονται αφορούν διώροφα ή και τριώροφα κτίσματα, με μεταλλικές πέργκολες, χρώματα και αισθητική που παραπέμπουν σε λογική ογκώδους

παραθεριστικής κατοικίας που δεν δείχνει κανένα σεβασμό ως προς τον περιβάλλοντα χώρο και καμία προσπάθεια να ενταχθεί σε αυτόν.

5.2. Ο Ρόλος της Πολιτείας

Η θέση του οικισμού θέτει εδώ και χρόνια ισχυρούς προβληματισμούς για τη σχέση του με το μνημείο της Ακρόπολης. Η πολιτεία αντιμετωπίζει τον οικισμό ως παράνομο, και τον χαρακτηρίζει ως «βέβηλη παρουσία» στο μνημειακό τοπίο.⁴⁷

Παρά τη σημασία του οικισμού η υποβάθμισή του συνεχίζεται ακόμα και σήμερα.

Από την δεκαετία του 1960 η Πολιτεία με πολλούς τρόπους εξωθεί τους κατοίκους στην εγκατάλειψη της περιοχής των Αναφιώτικων. Η αφαίρεση του στοιχειώδους δικαιώματος να χτίζουν το σπίτι τους, η μεθόδευση των προσπαθειών για υποβιβασμό της περιοχής σε γειτονιές «δεύτερης ποιότητας» με την άρνηση παροχής των απλούστερων λειτουργιών και διευκολύνσεων (προβλήματα στην ύδρευση και την ηλεκτροδότηση) αναγκάζουν έμμεσα τους ιδιοκτήτες, όταν τα σπίτια τους έχουν γίνει ουσιαστικά ακατοίκητα, να αποδεχθούν το εξευτελιστικό τίμημα της απαλλοτρίωσης που τους προσφέρει το κράτος και να εγκαταλείψουν τη γη τους. Και όταν, παρά τις πιέσεις, οι κάτοικοι αρνούνται να ξεκόψουν από τις ρίζες τους, προβάλλεται το επιχείρημα της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης για «αρχαιολογικές έρευνες».

Εδώ και δεκαετίες οι κάτοικοι ζουν υπό το φόβο της κατεδάφισης όχι μόνο των σπιτιών τους, αλλά και όλου του οικισμού, προκειμένου να διενεργηθούν ανασκαφές. Συνοπτικά παρουσιάζονται κατωτέρω κάποιες από τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα για τον οικισμό των Αναφιώτικων:

α. Να μετατραπεί σε αρχαιολογικό συνεχές και συγκεκριμένα να αποκοπεί από την περιοχή της Πλάκας και να ενταχθεί στον ευρύτερο χώρο της αγοράς και της Ακρόπολης. Σε αυτή την πρόταση είναι κυρίαρχη η τάση ανάδειξης του αρχαίου πολιτισμού και προσδίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη γνώση του αρχαίου κόσμου. Οι

---

⁴⁷ Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, έτος 1883

αρχαιολογικές ανασκαφές σε αυτή την περίπτωση αποτελούν πρωταρχικό σκοπό κυρίως των κλασικών αρχαιολόγων και της αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής. Επιπλέον, με αυτή την πρόταση όχι μόνο δε λαμβάνεται υπόψη η διατήρηση της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά καταστρέφεται ολοσχερώς.

β. Να διατηρηθεί η περιοχή στην υφιστάμενη κατάσταση ως διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, αποκτώντας μουσειακό χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα να γίνουν αρχαιολογικές έρευνες, όπου είναι εφικτό, όπως στους ελεύθερους χώρους.

γ. Συνδυασμός των ανωτέρω προτάσεων, να χαρακτηριστεί δηλαδή κάποιο τμήμα αρχαιολογικός χώρος και να διατηρηθεί, ενώ κάποιο άλλο να κατεδαφιστεί, προκειμένου να πραγματοποιηθούν αρχαιολογικές ανασκαφές.

δ. Να απαλλοτριωθεί ολόκληρη η περιοχή, προκειμένου να αξιοποιηθεί τουριστικά. Αυτή η πρόταση συγκριτικά με τις προηγούμενες καλλιεργείται πιο έντονα, καθώς μπορεί πολύ εύκολα να παραδοθεί η περιοχή σε κάποιο από τα γνωστά μονοπώλια μελετών και κατασκευών, που έχουν στόχο το εύκολο και άμεσο κέρδος, παραμερίζοντας τις πραγματικές ανάγκες της περιοχής, αγνοώντας τον ιδιαίτερα μορφολογικό και αρχιτεκτονικό χαρακτήρα των Αναφιώτικων και καταστρέφοντας χωρίς αναστολές την νεότερη πολιτιστική κληρονομιά.

Ως επί των πλείστων τα σενάρια αυτά επιδιώκουν τη διατήρηση του οικισμού αποκλειστικά ως «άδειο κέλυφος», δεδομένου ότι αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα «λαϊκής αρχιτεκτονικής». Υπό αυτό το πρίσμα και με την οριστική απομάκρυνση των κατοίκων, τα «γραφικά και λαϊκά» Αναφιώτικα θα μετατραπούν σε ένα απονεκρωμένο κοινωνικά σκηνικό στο οποίο πιθανόν να στεγαστούν χρήσεις που απέχουν πολύ από την καθημερινότητα των σημερινών κατοίκων. Είναι προφανές ότι όλα τα ανωτέρω πιθανά σενάρια, που έχουν προταθεί, δεν λαμβάνουν υπόψη όχι

μόνο τη γνώμη των κατοίκων αλλά και τη γνώμη της ευρύτερης περιοχής του Δήμου της Αθήνας⁴⁸.

Προς το παρόν, δεν υπάρχει πρόγραμμα ανάπλασης και αξιοποίησης των Αναφιώτικων. Η πολυετής αμηχανία και η αναποφασιστικότητα φαίνεται ότι θα συνεχιστούν.

---

⁴⁸ Τσιλιγκιρίδη Μαρία-Ζωή & Χαλκιοπούλου Ελένη: *Διπλωματική Εργασία: Ερευνώντας στην αρχιτεκτονική του ελάσσονος*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2009

5.3. Διερεύνηση των προβλημάτων των κατοίκων και καταγραφή

Για να γίνουν κατανοητά τα προβλήματα πρέπει απαραίτητως να τονιστεί το πόσο άλλαξε η κοινωνία και οι δομές της από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα. Αυτό θα συμβάλλει στο να γίνει κατανοητό το πώς και το γιατί άλλαξαν οι ανάγκες στην κατοικία.

Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα η Αθήνα ήταν μια μικρή πόλη, σχεδόν χωριό. Όλοι οι κάτοικοι γνωρίζονταν μεταξύ τους. Η κοινωνία σήμερα έχει αλλάξει ριζικά και η ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα δεν θυμίζει σε τίποτα τις γειτονιές της παλιάς Αθήνας. Όπως χαρακτηριστικά είχε ειπωθεί από τον Λούις Ουίθ: «Στις πόλεις μεγάλοι αριθμοί ανθρώπων ζουν πολύ κοντά ο ένας στον άλλο χωρίς όμως να γνωρίζονται μεταξύ τους προσωπικά. [...] Οι άνθρωποι εμπλέκονται σε πολλές κάθε μέρα δραστηριότητες και καταστάσεις. Ο ρυθμός είναι γρηγορότερος και ισχυρότερος από εκείνο των αγροτικών περιοχών. Ο ανταγωνισμός είναι ισχυρότερος από την συνεργασία. [...] Ο αστισμός δεν αποτελεί απλώς μέρος της κοινωνίας αλλά επηρεάζει τη φύση του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος»⁴⁹.

Οι απαιτήσεις των ανθρώπων έχουν αλλάξει. Η κατοικία έχει και αυτή υποταχθεί στις διαδικασίες της συλλογικής κατανάλωσης. Οι άνθρωποι δεν ζουν πια σε γειτονιές έχοντας ο καθένας από ένα δωματάκι που «κοιτά» σε μια αυλή. Δεν αρκούνται πια σε δύο δωμάτια ούτε καν για ένα ζευγάρι, πόσο μάλλον οικογένεια. Είναι δε αδιανόητο να βρίσκεται το μπάνιο στην αυλή του σπιτιού. Μιλάμε πλέον για ένα σπίτι που «καταναλίσκει», για την κατοικία που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας και διέπεται από τους κανόνες της.

Τα Αναφιώτικα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι μια γειτονιά που έχει μείνει αναλλοίωτη στο χρόνο. Δεν υπάρχει κατοικία στο οικισμό πάνω από τρία δωμάτια και όσα μπάνια βρίσκονται μέσα στα σπίτια αποτελούν εκ των υστέρων προσθήκες.

---

⁴⁹ Wirth L., “Urbanism as a Way of Life”. *American Journal of Sociology*, XLIV, 1938, σελ.: 54

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την αδιαφορία της πολιτείας πυροδοτούν μια σειρά από προβλήματα. Συγκεκριμένα:

- Ενώ αποτελείται από αρκετά στενά σοκάκια, τα περισσότερα εμφανίζουν εικόνα εγκατάλειψης, που οφείλεται στο γεγονός ότι κάποια σπίτια δεν κατοικούνται και έχουν ερημωθεί.
- Οι κάτοικοι σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού, έχουν αλλοιώσει ως ένα βαθμό το χαρακτήρα του οικισμού και την εικόνα των σπιτιών, που είχαν σαφείς αναφορές στα κυκλαδίτικα νησιά. Για παράδειγμα έχουν γίνει αλλαγές στα κουφώματα, όπου τα παραδοσιακά μπλε ξύλινα ανοίγματα έχουν μετατραπεί σε αλουμινένια με σιδεριές για λόγους ασφάλειας
- Παρατηρούνται τάσεις φθοράς και στον οικιστικό ιστό. Αν και αποτελεί κομμάτι της Πλάκας και ίσως ένα αρκετά τουριστικό τμήμα της, εντούτοις υστερεί σημαντικά ως προς την προσβασιμότητα.
- Υπάρχει έντονη τάση γήρανσης του πληθυσμού στο συγκεκριμένο οικισμό. Επιπλέον, οι περισσότεροι σημερινοί κάτοικοι δεν έχουν καμία σχέση με την Ανάφη και τους πρώτους κατοίκους των Αναφιώτικων. Αυτό συμβαίνει είτε λόγω πώλησης είτε λόγω ενοικίασης των κτιρίων. Η περιοχή των Αναφιώτικων απευθύνεται κυρίως στα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα.
- Κυριαρχεί μόνιμα η απειλή της απαλλοτρίωσης, γεγονός που προκαλεί μεγάλη ανασφάλεια και αβεβαιότητα τους κατοίκους.
- Το θέμα της μετεγκατάστασης των κατοίκων δεν έχει λυθεί και παραμένει σε εκκρεμότητα. Κάποιοι κάτοικοι των Αναφιώτικων δεν αποχώρησαν από τις ιδιοκτησίες τους ακόμα και μετά τις απαλλοτριώσεις και δεν δέχθηκαν τις αποζημιώσεις, καθώς θεώρησαν ότι το ποσό της αποζημίωσης δεν ήταν αρκετό για τη μετεγκατάστασή τους και την αγορά νέας κατοικίας.

Επιπλέον, η ασάφεια που επικρατεί όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο, καθώς και το γεγονός ότι ο οικισμός των Αναφιώτικων έχει απαλλοτριωθεί σχεδόν στο σύνολό του για Αρχαιολογικούς σκοπούς σε συνδυασμό με ένα σύνολο ιδιοκτησιών που απαλλοτριώθηκε από το ΥΠΠΟ, όπως έχει ήδη αναφερθεί, επηρεάζουν με τη σειρά

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

τους τη διαμόρφωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, το οποίο δε δύναται μέχρι και σήμερα να αποσαφηνιστεί και να οριστικοποιηθεί. Αντίστοιχα, η αβεβαιότητα που επικρατεί στο ιδιοκτησιακό καθεστώς προκαλεί προβλήματα στην ομαλή λειτουργία του οικισμού. Όσοι κάτοικοι των Αναφιώτικων έχουν παραμείνει στις ιδιοκτησίες τους ή νοικιάζουν με αρκετά φθινό ενοίκιο ή έχουν κάποιο παραχωρητήριο χρήσης ζουν σε διαρκές άγχος, καθότι γνωρίζουν ότι η διαμονή τους είναι προσωρινή. Παρ' όλα αυτά εκφράζουν την επιθυμία τους να παραμείνουν στον οικισμό τους, κάνουν αγώνες για το δικαίωμα κατοίκησης στον οικισμό και ευελπιστούν η πολιτεία να επανεξετάσει το ζήτημα τους με ευνοϊκότερους όρους.

Πέρα από τα παραπάνω οι ορδές τουριστών και οι επάλληλες εκπαιδευτικές εκδρομές των σχολείων στην περιοχή αλλοιώνουν κατά πολύ την ατμόσφαιρα του χώρου. Χαρακτηριστικά κάτοικος του οικισμού περιγράφει μια καθημερινή κατάσταση με ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο: «Έχουμε γίνει αξιοθέατο κι εμείς οι ίδιοι. Πας να απλώσεις τα ρούχα σου και ξαφνικά από το πουθενά εμφανίζεται ένας με μια φωτογραφική μηχανή... Χωρίς να σκέφτεται τη δική σου την διάθεση πρωϊνιάτικα»⁵⁰

Δημοσιογράφοι, τουρίστες, εκπαιδευτικοί και μαθητές, υπάλληλοι των αρχαιολογικών υπηρεσιών τους κτυπούν συχνά την πόρτα για διαφορετικούς λόγους ο καθένας. Οι περισσότεροι δεν ανοίγουν είτε γιατί οι κάτοικοι απουσιάζουν είτε γιατί έχουν βαρεθεί να τους ενοχλούν διάφοροι και προφασίζονται ότι είναι άρρωστοι για να αρνηθούν ευγενικά την συναναστροφή.

---

⁵⁰ <http://popaganda.gr/ma-kala-pios-meni-st-anafiotika/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1. Συμπεράσματα – Τρόποι επίλυσης προβλημάτων

Για την εύρεση των κατάλληλων προτάσεων που στοχεύουν στην προστασία και ανάδειξη του συνόλου του οικισμού είναι απαραίτητο να ερευνηθούν οι Διεθνείς Συμβάσεις, ώστε εν τέλει να προκύψουν επεμβάσεις, που να πληρούν τις προϋποθέσεις που ισχύουν διεθνώς.

Με την πάροδο των χρόνων έχουν γίνει αξιόλογες κινήσεις για την αποκατάσταση και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, το θέμα της διατήρησης και της ανάπλασης ιστορικών τμημάτων των πόλεων τέθηκε έντονα μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Προέκυψε η ανάγκη να καταβληθούν προσπάθειες σχετικά με το θέμα της συντήρησης των οικιστικών συνόλων ιστορικής σημασίας, επιδιώκοντας ταυτόχρονα την εξυγίανση και ανάπλασή τους. Τέθηκε, με άλλα λόγια, το θέμα της αναβίωσης και της επανεγγραφής των ιστορικών οικισμών των πόλεων στη σύγχρονη ζωή.

Το 1963 πραγματοποιήθηκε η Β' Διεθνής Σύνοδος Αρχιτεκτονικών και Τεχνικών για τα ιστορικά μνημεία στη Βενετία, στα πλαίσια της οποίας εγκρίθηκε η Διεθνής Χάρτα για τη συντήρηση των μνημείων και των τοποθεσιών. Μετέπειτα η έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς επαναπροσδιορίζεται. Συγκεκριμένα, με τη διακήρυξη του Άμστερνταμ το 1975 αναγνωρίζεται ρητά ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει όχι μόνο κτίρια εξαιρετικής αξίας και το περιβάλλον τους, αλλά επίσης συγκροτήματα, συνοικίες πόλεων και χωριά που παρουσιάζουν ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον⁵¹.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες προσεγγίσεις που περιορίζονταν σε μεμονωμένα σημαντικά 'μνημεία' άρχισε να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη διατήρησης

---

⁵¹ Νομικός Μιχαήλ, Αποκατάσταση Επανάχρηση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, Αναβίωση – Αποκατάσταση ιστορικών συνόλων, εκδόσεις Γιαχούδη, Γιαπούλη Ο.Ε., Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 1

‘συνόλων’ ανεξάρτητα από το αν αυτά συμπεριλάμβαναν και στοιχεία μικρής αρχιτεκτονικής αξίας. Επιπρόσθετα, άρχισε να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην έννοια της διατήρησης και της ανάπλασης σε σχέση με τις κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους του προβλήματος για την καλύτερη προστασία του κοινωνικού περιεχομένου των οικισμών.

Τέλος, το 1985 υπογράφεται η ‘Σύμβαση για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στην Ευρώπη’ γνωστή και ως Σύμβαση της Γρανάδας (Νόμος 2039/1992), όπου αναγνωρίζεται η ποικιλομορφία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης, καθώς και η σημασία που έχει η μετάδοση ενός συνόλου πολιτιστικών αναφορών στις μελλοντικές γενιές, η οποία πραγματώνεται μέσα από την προστασία των αρχιτεκτονικών αγαθών, ως βασικών στοιχείων-αναφορών της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αποτελεί μία συμφωνία για τις βασικές κατευθύνσεις ορισμένης κοινής πολιτικής, η οποία εξασφαλίζει την προστασία και αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με βασικό στόχο τη χάραξη μίας «κοινής πολιτικής» μεταξύ των κρατών⁵².

Κατά συνέπεια, γίνεται αντιληπτό ότι οι επεμβάσεις επιβάλλονται να γίνονται συνολικά και όχι μεμονωμένα σε κάποια κτίρια. Ακολούθως, πρέπει να συνυπολογίζεται το γεγονός ότι οι επεμβάσεις αυτές έχουν αντίκτυπο και στην ευρύτερη περιοχή, όπου εντάσσεται η εκάστοτε περιοχή μελέτης και αποκατάστασης. Τα προτεινόμενα μέτρα οφείλουν να μην δημιουργούν προβλήματα στις γειτνιάζουσες περιοχές και να αναδεικνύουν την περιοχή με σεβασμό προς το ευρύτερο περιβάλλον.

6.2 Προτάσεις Επιλύσεως Προβλημάτων - Παρεμβάσεων

Είναι εμφανές ότι η Πολιτεία έχει εγκαταλείψει την περιοχή των Αναφιώτικων στην μοίρα τους. Οι κάτοικοι της περιοχής, παρά τις δυσκολίες και τις εκδιώξεις τους από την αρχαιολογική υπηρεσία, έχουν επωμιστεί εξ’ ολοκλήρου το βάρος της συντήρησης του χώρου και της διατήρησης ενός αξιοπρεπούς μοντέλου διαβίωσης.

---

⁵² <http://nomosphysis.org.gr>

Οι παρεμβάσεις που προτείνουμε έχουν δύο σκέλη, τις άμεσα εφαρμόσιμες, που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και την προστασία των ιδιαίτερων αισθητικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών του οικισμού, και τις μακροχρόνιες λύσεις, οι οποίες θα εφαρμοστούν σταδιακά και σε βάθος χρόνου προκειμένου να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του οικισμού χωρίς όμως να αλλοιωθεί η φυσιογνωμία του.

6.2.1. Άμεσες Λύσεις Προβλημάτων

Ως προς τις άμεσες εργασίες συντήρησης του οικισμού και ανάδειξης των αρχιτεκτονικών του χαρακτηριστικών προτείνουμε:

1. Την λεπτομερή καταγραφή των υπαρχόντων κατοικιών ώστε να είναι αδύνατη η κατασκευή μελλοντικών προσθηκών που θα αλλοιώσουν την ογκοπλασία και την αισθητική του αρχικού κτίσματος.
2. Την απομάκρυνση σύγχρονων προσθηκών όπου αυτό είναι εφικτό. Π.χ. Η ογκώδης ξύλινη υπαίθρια κεραμοσκεπή που έχει προστεθεί στην είσοδο του Αγίου Συμεών μπορεί εύκολα να απομακρυνθεί χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα στην λειτουργία ή την στατικότητα του κτιρίου.
3. Την αντικατάσταση των σύγχρονων μεταλλικών κουφωμάτων ασφαλείας με παραδοσιακά ξύλινα που στο εξωτερικό τους μέρος θα φέρουν διακριτικά μεταλλικά κάγκελα για λόγους προστασίας.
4. Την αντικατάσταση των ογκωδών επιτοιχιών εξωτερικών φωτιστικών (όμοια με αυτά που συναντάμε στον οικισμό της Πλάκας) με άλλα μικρότερου μεγέθους, προσαρμοσμένα στην κλίμακα χώρου του οικισμού.
5. Την διενέργεια εργασιών συντήρησης στα σοκάκια του οικισμού και ειδικά στο νότιο πεζόδρομο που εκτείνεται κατά μήκος της αρχαιολογικής περιφράξης είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστεί άμεσα η ολισθηρότητα του δαπέδου.
6. Την υπογειοποίηση του δικτύου της ΔΕΗ στα ελάχιστα σημεία που είναι αυτό εμφανές.
7. Την εγκατάσταση διακριτικών πινακίδων σε κομβικά σημεία που να προσανατολίζουν τους επισκέπτες της περιοχής σχετικά με την διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσουν για να προσεγγίσουν τους αρχαιολογικούς χώρους, ώστε να εξομαλυνθεί η διέλευση των επισκεπτών και να αποκατασταθεί η ηρεμία των κατοίκων.
8. Τοποθέτηση διακριτικών κάδων περισυλλογής απορριμμάτων.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

9. Την ενοικίαση /παραχώρηση των κτισμάτων, που έχουν περιέλθει στην ιδιοκτησία του δημοσίου και έχουν εγκαταλειφθεί, σε νέους ιδιοκτήτες για να αποτραπούν τα φαινόμενα βανδαλισμού και παραβατικότητας που εμφανίζονται στην περίμετρο του οικισμού.

Τα παραπάνω βήματα είναι απλά και μπορούν να δρομολογηθούν άμεσα. Είναι επεμβάσεις ήπιας μορφής που έχουν στόχο να αναδείξουν τις ιδιαιτερότητες του οικισμού και να βελτιώσουν την καθημερινότητα των κατοίκων. Η υλοποίησή τους μπορεί να εξομαλύνει τις σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί ανάμεσα στους κατοίκους και την πολιτεία, απομακρύνοντας την δικαιολογημένη καχυποψία των ενοίκων απέναντι στις αρχές. Είναι καιρός η πολιτεία να αλλάξει την οπτική προσέγγισης του προβλήματος καθώς είναι εμφανές ότι η απομάκρυνση των κατοίκων συνδέεται άμεσα με την υποβάθμιση του χώρου. Αυτές οι προτάσεις μπορούν να σηματοδοτήσουν την αρχή μιας νέας περιόδου συνεργασίας.

6.2.2. Μακροπρόθεσμες Λύσεις Προβλημάτων

Εκτός από τα απτά καθημερινά προβλήματα υπάρχουν και προβλήματα τα οποία θα εμφανιστούν σε βάθος χρόνου. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των κατοίκων είναι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας ενώ οι οικογένειες που διαμένουν στον οικισμό είναι μόλις δύο. Είναι εμφανές ότι η χρήση της αμιγούς κατοικίας δεδομένου των αναγκών που έχει μια σύγχρονη οικογένεια είναι πρακτικά ανεφάρμοστη. Πως λοιπόν μπορούμε να αποτρέψουμε την αναπόφευκτη γήρανση του πληθυσμού και την τελική εγκατάλειψη του χώρου;

Η πρόταση για «αλλαγή της χρήσεως» του οικισμού δεν είναι ανεδαφική. Βασική προϋπόθεση είναι βέβαια η διατήρηση του μορφολογικού χαρακτήρα του οικισμού αλλά και των κελυφών των υφισταμένων κτιρίων.

Ο ίδιος ο τόπος προσφέρεται για μία ειδική επανάχρηση λόγω της θέσης του, καθώς γειτνιάζει με την Ακρόπολη και την Πλάκα. Η θέση μας επιτρέπει να προτείνουμε μια μεικτή χρήση, συνδυασμό κατοικίας συγκεκριμένης μορφής και πολιτιστικών/εμπορικών δραστηριοτήτων.

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

Κατά καιρούς έχουν γίνει προτάσεις για δημιουργία ξενώνων φιλοξενίας φοιτητών αρχιτεκτονικών ή αρχαιολογικών σχολών, ερευνητών που παίρνουν μέρος στις ανασκαφές της Ακρόπολης. Αυτές οι προτάσεις έχουν το πλεονέκτημα ότι απευθύνονται σε μία ηλικιακή ομάδα νέων που μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν σε κατοικίες λίγων τετραγωνικών. Επιπλέον διατηρείται στην γειτονιά των Αναφιώτικων η ομοιογένεια των κατοίκων με βάση το κοινό επάγγελμα, το “σινάφι”. Αυτό κατά κάποιο τρόπο αποτελεί μια εγγύηση για την διατήρηση των σχέσεων καλής γειτνίασης και την διαδραστικότητα των ενοίκων, που είναι το στοιχείο που ουσιαστικά δημιουργεί αυτή την ιδιαίτερα φιλόξενη ατμόσφαιρα που χαρακτηρίζει τα Αναφιώτικα.

Επίσης η δημιουργία ενός δικτύου μικρών πολιτιστικών/εμπορικών χώρων, που θα μπορούσαν περιλαμβάνουν ένα μικρό καφενείο, κάποιους μικρούς χώρους περιοδικών εκθέσεων, κάποια εργαστήρια ή γραφεία σε περιορισμένο αριθμό κτιρίων, θα έδινε μια νέα πνοή στον οικισμό και θα σταματούσε και αυτή την ιδιόρρυθμη απομόνωση του από την ζωή της Πλάκας. Το δίκτυο αυτό θα μπορούσε να χωροθετηθεί στα πιο κεντρικά τμήματα του οικισμού που ήδη υπάρχει έντονη τουριστική κίνηση και στα αδιέξοδα να διατηρεί η χρήση της κατοικίας.

Για την υλοποίηση της παραπάνω πρότασης προτείνουμε τα κτίσματα του οικισμού να υπαχθούν σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό επέμβασης για την προσαρμογή τους στην νέα χρήση:

- Αυτά που είναι σε καλή κατάσταση και χρειάζονται μόνο επεμβάσεις στο εσωτερικό τους.
- Αυτά δεν είναι σε καλή κατάσταση αλλά δεν έχουν γκρεμιστεί, επομένως μπορούν να γίνουν και εξωτερικές εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης των αλλοιώσεων στην εξωτερική τοιχοποιία και την στέγη με σεβασμό στις τεχνολογίες του παρελθόντος.
- Αυτά που έχουν γκρεμιστεί και έχουν μείνει μόνο ίχνη του παλιού κτίσματος, σε αυτή την περίπτωση προτείνεται η δημιουργία ενός νέου κελύφους στο

εσωτερικό του παλαιού, ώστε να είναι ξεκάθαρος ο διαχωρισμός του υφιστάμενου ίχνους από την νέα επέμβαση.

Μέσα από την ανωτέρω προσέγγιση δύναται να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του οικισμού στα χρόνια που θα ακολουθήσουν, ενώ ταυτόχρονα θα μπορεί να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά του χωρίς να τον μετατρέψει σε ένα ακόμα “κενό” τουριστικό αξιοθέατο.

Απώτερος σκοπός όλων των ανωτέρω είναι να προστατευτεί, να αναζωογονηθεί και να αναδειχθεί αυτό το ιδιαίτερο τμήμα της πόλης, καθώς σε αντίθετη περίπτωση θα οδηγηθεί σταδιακά στην εγκατάλειψη και την πλήρη ερήμωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Wirth L., *“Urbanism as a Way of Life”*, American Journal of Sociology, XLIV, 1938

Α., Παππάς Π., *Μελέτη Παλαιάς Πόλεως Αθηνών*, Υπουργείο Δημοσίων έργων, τόμος 5, Αθήνα, 1974

Ελύτης Οδυσσέας, *Άξιον Εστί*, Ίκαρος Εκδοτική Εταιρία, Αθήνα, 1979

Ζήβας Δ., Πλάκα 1973-2003, Το χρονικό της επέμβασης για την προστασία της παλαιάς πόλεως Αθηνών, εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 2006, τόμος Α

Ζήβας Δ., Τραυλός Ι., Μανδίκας Π., Λαμπίρη – Δημάκη Ι., Τζίκα – Χατζοπούλου

Καρύδης Δημήτρης, *Αναφιώτικα*, ανέκδοτη εργασία, 1970

Καυταντζόγλου Ρωξάνη, *Στην σκιά του Ιερού Βράχου : Τόπος και Μνήμη στα Αναφιώτικα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001

Κωνσταντινίδης Άρης, *Στοιχεία Αυτογνωσίας*, Χρηματοδότηση Ιδρύματος Φόρντ, Αθήνα, 1975

Κωνσταντινίδης Άρης, *Τα Θεόκτιστα*, Προλεγόμενα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης

Μιχαλή Λίζα, *Η Αθήνα των Ανωνύμων*, Περιήγηση στα πλατώματα, τους μαχαλάδες και τις γειτονιές της Παλιάς Αθήνας, εκδόσεις Δρώμενα, Αθήνα, 1991

Μιχελή Λίζα, *Πλάκα, Ιστορική Μνήμη και Μυθοπλασία*, εκδόσεις Πανόραμα, Αθήνα, 1988

Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξιλογίας, Αθήνα 1998

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Νομικός Μιχαήλ, Αποκατάσταση Επανάχρηση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, Αναβίωση – Αποκατάσταση ιστορικών συνόλων, εκδόσεις Γιαχούδη, Γιαπούλη Ο.Ε., Θεσσαλονίκη, 1997

Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος, *Παπαδιαμάντη Απαντα*, Τόμος 5^{ος}, ‘Αι Αθήναι ως Ανατολική Πόλις’, Γενική επιστασία Σπύρου Μελά, Επιμέλεια Γ. Βαλέτα, Εκδόσεις Χρίστος Γιοβάνης, Αθήνα

Παπαϊωάννου Κωστής, Η αντίληψη των ορίων _ Διαφάνεια – αδιαφάνεια – ημιδιαφάνεια, ανακοίνωση στο συνέδριο: Διαφάνεια και Αρχιτεκτονική _ Όρια και Προκλήσεις, Θεσσαλονίκη, 1-3 Ιουνίου 2006

Πικιώνης Δημήτρης, *Διαμόρφωση του περί την Ακρόπολη αρχαιολογικού χώρου 1954-1957*, τεύχος VII, επιμέλεια Αγνή Πικιώνη, εκδόσεις Μπάστα-Πλέσσα, Αθήνα, 1994

Πολύζος Ι., Αθήνα 1900-1940, Μετασχηματισμοί της Πρωτεύουσας και Πολεοδομικές Ρυθμίσεις, η Αθήνα στον 20^ο Αιώνα, Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 1986

Δημόσιες Υπηρεσίες

Α΄ ΕΠΚΑ, Αρχείο, Αναφιώτικα, τόμος Α

Α΄ ΕΠΚΑ, Αρχείο, Αναφιώτικα, τόμος Γ

Εφημερίδα της Βουλής, Νόμος 3028/2002

Νομαρχία Αττικής, Διαμέρισμα Αθηνών, Α΄ Οικ. Εφορία Αθηνών, Περίληψη Αποφάσεως αρ. πρωτ. 854, εφημ. Η Ακρόπολις, 31-08-1979

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, Αρ. Πρωτοκόλλου: 14542/7.4.2011

Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, έτος 1883

Υπουργείο Δημοσίων έργων, Ζήβας Δ., *Μελέτη Παλαιάς πόλεως Αθηνών*, Αθήνα, 1977

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Υπουργείο Πολιτισμού, Αρχείο Νεωτέρων Μνημείων, Αναφιώτικα

Εφημερίδες

Αναφιώτικα, εφημ. Το Ποντίκι, Αθήνα, τεύχος: 21-11-1996

Καλλιρόη Παρέν, άρθρο, εφημερίδα: «Ο Μικρός Ρωμηός»

Μπίστικα Ελένη, *Για τα Αναφιώτικα που ρημάζουν, Διατηρητέα αλλά...*, Καθημερινή, Αθήνα, τεύχος: 31/07/2003

Ταινίες

Δημήτρης Φιλίππου, Ντοκιμαντέρ: Αναφιώτικα, «Η Άλλη Αθήνα», 2013

Διπλωματικές Εργασίες /Διαλέξεις

Ελένη Μπουρνάζου & Ασημίνα Στάμου: *Διάλεξη: Αναφιώτικα: τόπος παλίμψηστο χώρου και χρόνου*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2005

Τσιλιγκιρίδη Μαρία-Ζωή & Χαλκιοπούλου Ελένη: *Διπλωματική Εργασία: Ερευνώντας στην αρχιτεκτονική του ελάσσονος*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2009

Ιστοσελίδες

<https://www.google.gr/maps>

http://enromiosini.gr/romnios/xarths_rvmnivr/

<http://sindesmosanafis.gr/agios-simeon/>

<http://popaganda.gr/ma-kala-pios-meni-st-anafiotika/>

<http://nomosphysics.org.gr>

https://atenistas.files.wordpress.com/2014/04/anafiotika_guide_f.pdf

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Προσβασιμότητα

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

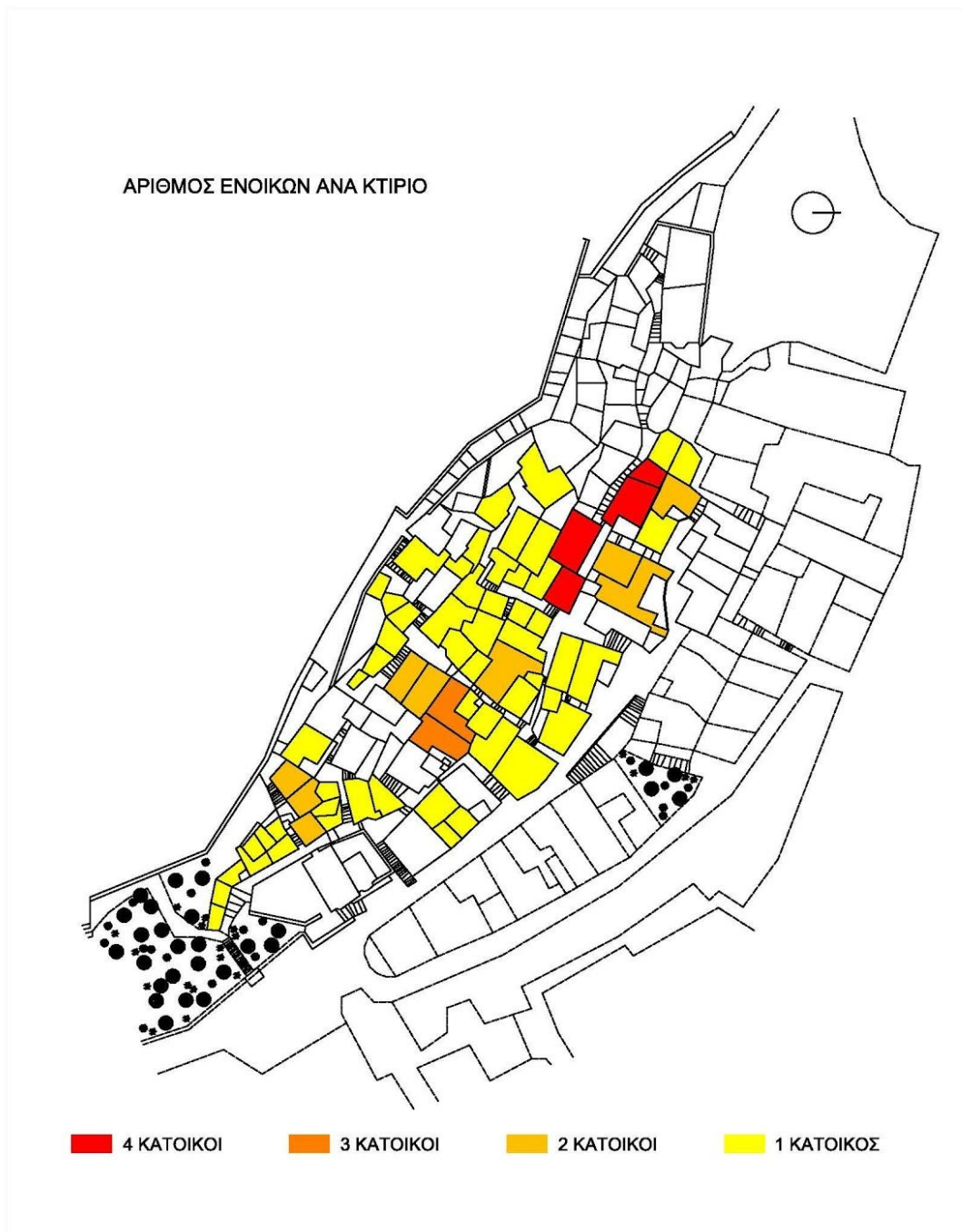
Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Χάρτης 2: Κατανομή πληθυσμού

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

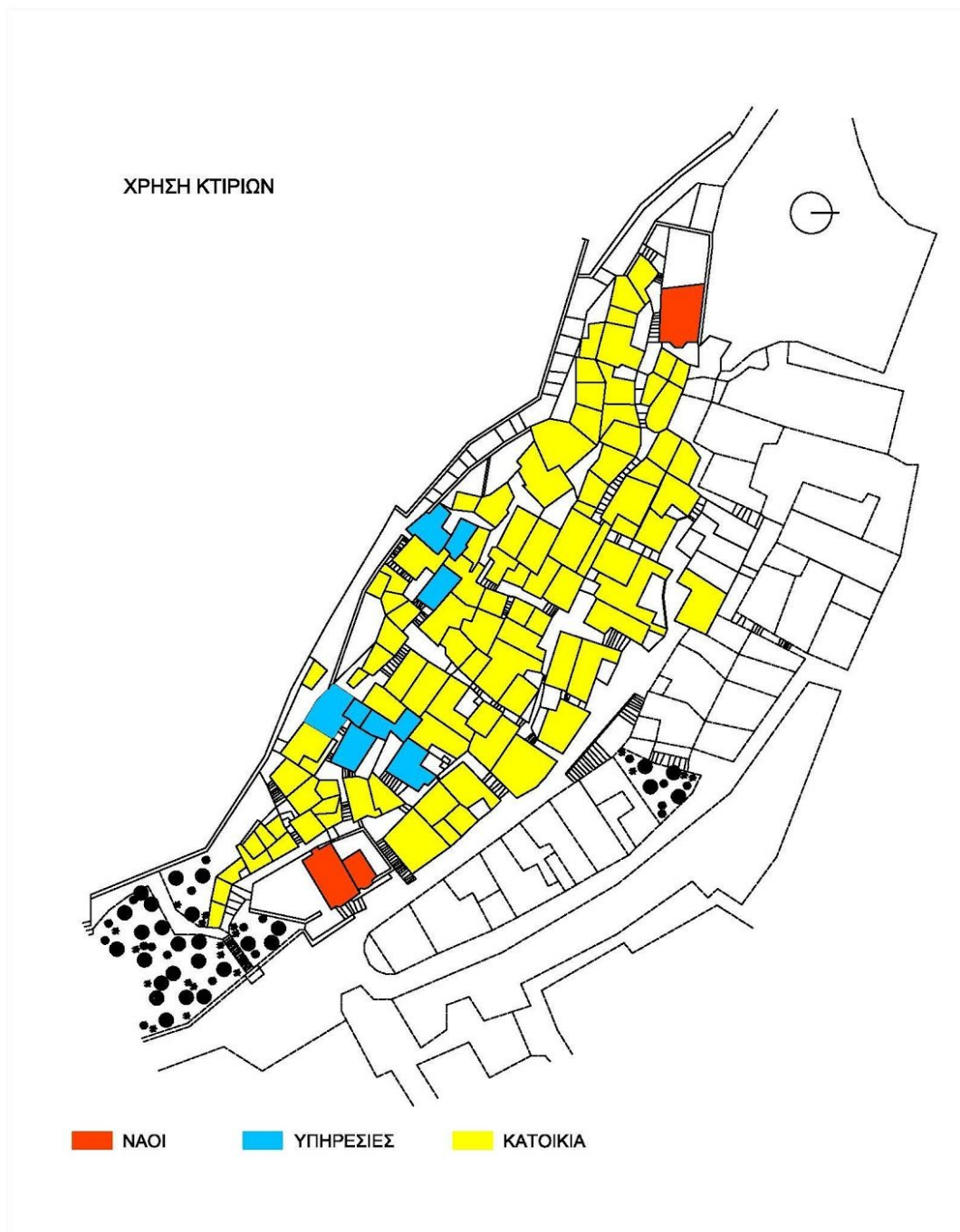

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Χάρτης 3: Υπάρχουσες Χρήσεις Γης

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Χάρτης 4: Υπάρχουσα Δόμηση

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Χάρτης 5: Υλικά στέγης

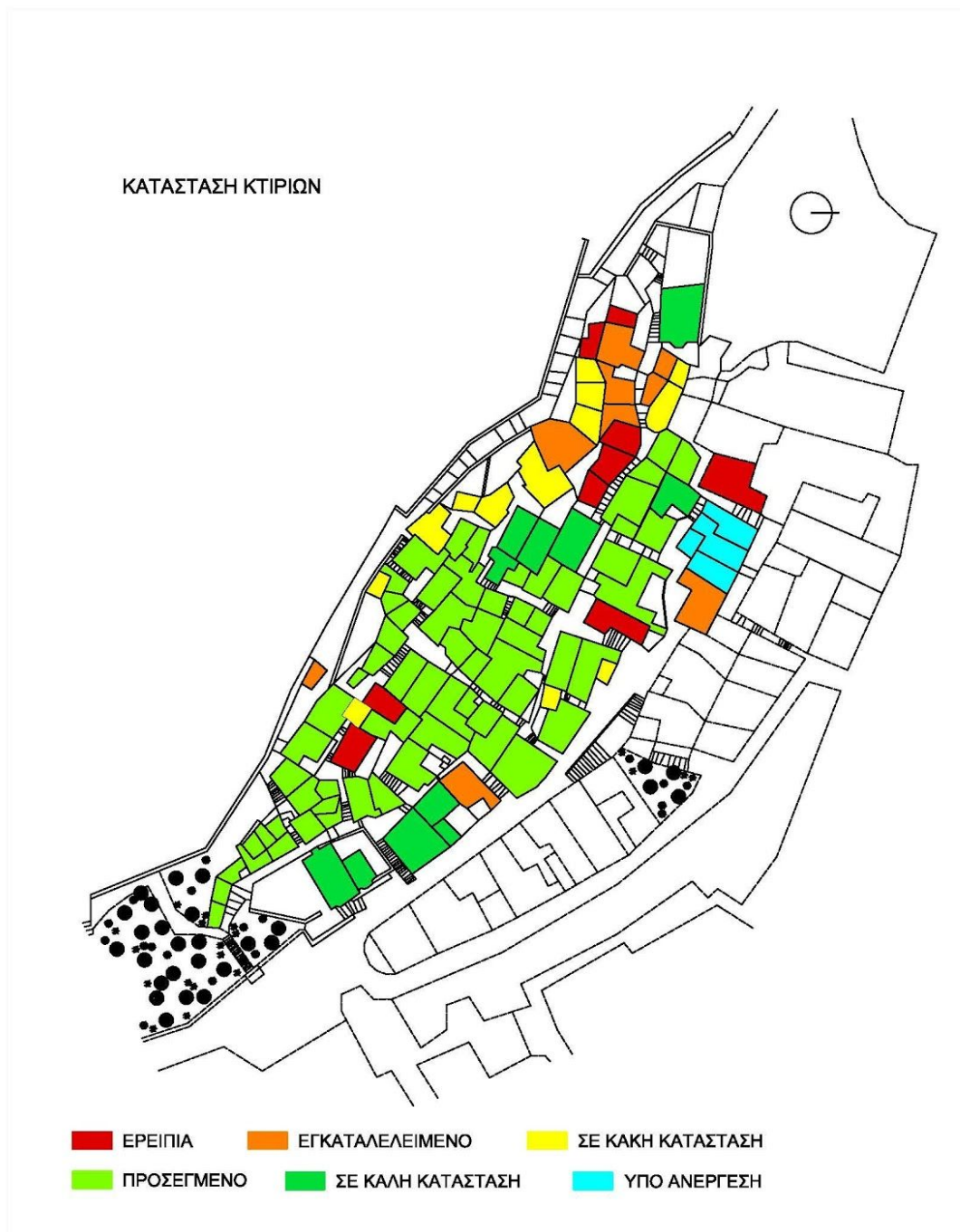
Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Χάρτης 6: Υπάρχουσα Κατάσταση

Αποτύπωση: Φεβρουάριος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Εικόνα 1: Κάτοψη από το Google Earth

Εικόνα 2: Σοκάκι πάνω από τον Αγ. Γεώργιο

Εικόνα 3: Φωτογραφία του 1913 που απεικονίζει τον Αγ. Γεώργιο και τμήμα της Ανώνυμης Οδού

Εικόνα 4: Ταράτσες -Σημείο Λήψης: Νοτιοδυτικό άκρο του οικισμού κοντά στον αρχαιολογικό περίπατο

Εικόνα 5: Κατοικίες -Σημείο Λήψης: Κεντρικός πεζόδρομος “Αναφιώτικα” -Σπίτια στον πυρήνα του οικισμού.

Εικόνα 6: Κολάζ από αυλόπορτες

Εικόνα 7: Παραδοσιακά κουφώματα με ποικίλα σχέδια σιδεριών

Εικόνα 8: Εικόνες από τον πυρήνα του οικισμού κοντά στο βόριο όριο του

Εικόνα 9: Κολάζ από σημεία βανδαλισμού

Εικόνα 10: Φωτογραφία του Αγ. Γεωργίου από το αρχείο του Δημήτρη Καμάρα

Εικόνα 11: Φωτογραφία του Αγ. Συμεών από το αρχείο του Δημήτρη Καμάρα

Εικόνα. 12: Εξωτερικά καθίσματα - Σημείο Λήψης: Πεζόδρομος δυτικά του Αγ. Γεωργίου

Εικόνα 13: Αδιέξοδο - Σημείο Λήψης: κοντά στον ναό τους Αγ. Γεωργίου

Εικόνα 14: Σοκάκι -Σημείο Λήψης: στον πυρήνα του οικισμού

Εικόνα 15: Αυτοσχέδια σκαλοπάτια που συνδέουν την ανώνυμη οδό με την Στρατώνος

Εικόνα 16: Όψη κτιρίου που βρίσκεται εντός του οικισμού Αναφιώτικα - Σημείο λήψης φωτογραφιών: Κοντά στον Αγ. Γεώργιο

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Εικόνα 17: Η πίσω όψη των νεοκλασικών κτιρίων επί του ανώνυμου πεζοδρόμου Αναφιώτικα

Εικόνα 18: Όψη κτιρίου που βρίσκεται στα όρια του οικισμού Αναφιώτικα στο βορειοδυτικό τμήμα του

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Νόμοι – Διατάγματα – Αποφάσεις

Περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων, Νόμος ΒΡΞΖ/1983, άρθρο 1

Περί Κυρώσεως του από 23 Μαρτίου 1922 Ν.Δ., περί χαρακτηρισμού ως αρχαιολογικού χώρου τμήματος της πόλεως των Αθηνών, Νόμος 4212/ 23-07-1929 (ΦΕΚ 240 Α)

Άρθρο 17 του Ν.Δ. 1521/1942

Περί προστασίας των δημόσιων κτημάτων, Α.Ν. 1539/1938 παρ. 1, άρθρο 23 και Αντικατάστασή του παρ. 2, άρθρο 1 του Α.Ν. 263/1968

Περί απαλλοτριώσεως της παρά τους ΒΑ πρόποδας της Ακροπόλεως κείμενης συνοικίας Αναφιώτικα, προς τον σκοπόν της αποκαταστάσεως του Αρχαίου περιπάτου και της προσαρμογής του περιβάλλοντος την Ακρόπολιν χώρου προς τον χαρακτήρα αυτής. Απόφαση της υπ' αριθμ. 5/03-02-1969 συνεδρίας του Αρχ. Συμβουλίου

Περί εισπράξεως Δημοσίων εσόδων, Νόμος 23/26-01-1971 (ΦΕΚ20)

Ν.Δ. 797/1970

Ν.Δ. 139/1971

Περί αναγκαστικής Απαλλοτριώσεως ακινήτων δι Αρχαιολογικούς σκοπούς εν Αθήναις, Π. 6513/3908/09-07-1970 (ΦΕΚ 162 Δ)

Περί καθορισμού προσωρινής τιμής μονάδος και αναγνώρισεως ιδιοκτητών, Απόφασις 224/1972 του μονομελούς Πρωτοδικείου

Περί ειδοποιήσεως της γενομένης παρακατάθεσης αποζημιώσεως εξ αναγκαστικής απαλλοτριώσεως ακινήτων δι Αρχαιολογικούς σκοπούς εις θέσιν Αναφιώτικα Πλάκας (ΦΕΚ 16 Δ / 23-01-1973)

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Δημοτικό Συμβούλιο Αθηναίων, Απόσπασμα της υπ' αριθμ. 472 πράξεως για έγκριση σειράς μέτρων που αφορούν την κάθαρση και εξυγίανση της συνοικίας των Αθηνών 'Πλάκα', Αθήνα, 24-06-1977

Περί ειδικών Απαλλοτριώσεων, Ν.Δ. 797/1971, 'άρθρο 24 (ΦΕΚ 1 Τ Δ), Αθήνα, 01-01-1977

Απαλλοτρίωση στην περιοχή Αθηνών και στη θέση Αναφιώτικα, Π. 8910/5746, (ΦΕΚ 408Τ Δ), Αθήνα, 14-10-1977

Όροι δομήσεως Παραδοσιακών οικισμών, Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών, ΦΕΚ 594 Δ/1978

Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως των Αθηνών (Ιστορικών Κέντρον), ΦΕΚ 567 Δ/ 13-10-1979

Περί Αντικατάστασεως κανονισμών λειτουργίας περιοχών εμπορικού κέντρου και Πλάκας Αθηνών και εγκρίσεως εφαρμογής νέων τοιούτων, Πολεοδομία, Απόφαση αριθμ. Γ 34303/1783/ 15-11-1979

Περί τροποποιήσεως του Ρυμοτομικού Σχεδίου Αθηνών, Πολεοδομία, ΦΕΚ 522 / 19-09-1980

Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των οικοπέδων περιοχής 'Πλάκα' της πόλεως των Αθηνών, ΦΕΚ 468 Δ/ 25-05-1987

Σύμβαση για την προστασία της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα 1985

Επικύρωση της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, ΦΕΚ 61 Δ/ 13-04-1992

Περί βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων και των οικισμών της χώρας, Ν.2508/1997, ΦΕΚ 124 Α/ 13-06-1997

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018

Διακοπή οικοδομικών εργασιών επισκευής και διαρρύθμισης των ακινήτων
Στράτωνος 23-25, Γνωμοδότηση ΚΑΣ, 24-03-1998

Κων/να Κάλλη – Ευδοξία Ανδρουλάκη

ΑΕΙ Τ.Τ. Πειραιά, Ιούνιος 2018